

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

**Historie sociálních služeb
pro bezdomovce od roku 1990
v Praze**

Ondřej Vondruška

Katedra sociálně pedagogická
Vedoucí práce: PaedDr. Marie Vorlová
Studijní program: Sociální práce
Studijní obor Pastorační a sociální práce

Praha 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Historie sociálních služeb pro bezdomovce od roku 1990 v Praze napsal samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 30.11.2010

Ondřej Vondruška

Bibliografická citace

Historie sociálních služeb pro bezdomovce od roku 1990 v Praze : bakalářská práce / Ondřej Vondruška ; vedoucí práce: PaedDr. Marie Vorlová. -- Praha, 2010. -- 78 s

Anotace

Tato bakalářská práce si klade za cíl výzkumným šetřením zjistit, popsat a shrnout historii sociálních služeb pro bezdomovce od roku 1990 v Praze. Teoretická část se zabývá fenoménem bezdomovectví v historii a uvádí nás do problematiky bezdomovectví tak jak je vymezená v dostupné literatuře. Později se zabývá současným pojetím člověka bez domova a službami, které jsou mu nabízeny. Praktická část dává odpověď na otázku zrodu bezdomovectví po roce 1990 v Praze. Uvádím projekty a konkrétní organizace, jejich stručnou historii a služby které poskytují. V závěrečné práci vycházím jednak z literatury a za druhé z rozhovorů se sociálními pracovníky z jednotlivých organizací. V závěru jsou výsledky výzkumného šetření shrnuty a je podán ucelený obraz o historii bezdomovectví v Praze po roce 1990

Klíčová slova

Bezdomovec, bezdomovectví, osoba bez přístřeší, sociální služba, terénní programy, nízkoprahová denní centra, noclehárna, azylový dům, sociální rehabilitace

Summary

This work aims, through research investigation, identify, describe and summarize the history of social services for the homeless in Prague, since 1990. The theoretical part covers the historical phenomenon of homelessness and introduces us to the issue as it's defined in the available literature. Further, it characterises the current concept of a homeless person and describes services that are offered. The practical part of the work, gives us the answer about the beginning of homelessness in Prague since 1990. Furthermore are here listed specific projects and particular organisations with their brief history and services which they provide. The final part comes from, both, literature and interviews with social workers from various organizations. In conclusion are summarised results from the research and is given a comprehensive picture of the homelessness history in Prague after 1990.

Keywords

Homeless, homelessness, roofless, social service, outreach programs, daily low-threshold center, hostel, shelter, social rehabilitation

Poděkování

Děkuji PaedDr. Marii Vorlové za odborné vedení mé práce. A pánům Pavlu Pěnkavovi, Petru Homolkovi, Aleši Strnadovi a Stanislavu Fialovi za ochotu a trpělivost, který mi věnovali při rozhovorech, dále pak své rodině za poskytnutí opory.

Obsah

Úvod.....	6
1. Problematika bezdomovectví.....	7
1.1. Bezdomovec.....	7
1.2. Bezdomovectví.....	10
1.3. Typologie bezdomovectví.....	12
1.4. Příčiny vedoucí ke vzniku bezdomovectví.....	15
1.5. Sociální služby a formy pomoci.....	19
1.6. Konkrétní služby poskytované osobám bez přístřeší.....	26
2. Historie sociálních služeb pro bezdomovce.....	32
v Praze od roku 1990	32
2.1. Armáda spásy ČR.....	36
2.2. Arcidiecézní charita Praha azylový dům svaté Terezie	36
2.3. Naděje	37
2.4. Emauzy ČR	39
2.5. Ježek a Čížek.....	40
2.6. Nový prostor	40
2.7. Farní charita Praha 1	40
2.8. Misionářky lásky Matky Terezy	41
2.9. Centrum sociálních služeb Praha	41
2.10. Jednorázové aktivity zabývající se problematikou bezdomovectví	42
Závěr	45
Seznam literatury	46
Přílohy.....	50
Přepis rozhovoru s Pavlem Pěnkavou ze dne 25.5.2010.....	50
Přepis rozhovoru s Petrem Homolkou ze dne 27.5.2010.....	56
Přepis rozhovoru s Alešem Strnadem z dne 28.5.2010.....	62
Přepis rozhovoru se Stanislavem Fialou ze dne 31.5.2010.....	73

Úvod

Záměrem této práce je najít odpovědi na otázky ohledně vzniku a historického vývoje sociálních služeb pro bezdomovce v Praze. Uvědomuji, si, že je těžké označit konkrétní historické jevy či události, které vedly k bezdomovectví. Ovšem pro náš účel jsem jako milník stanovil rok 1990, kdy došlo ke společenským změnám, v jejichž souvislosti se problém bezdomovectví přeměnil ze skryté formy ve zjevnou a společnost musela začít řešit, jakým způsobem se s novým problémem vyrovnat. Ve skutečnosti je samozřejmě obtížné rozhodnout, do jaké míry je fenomén bezdomovectví v naší zemi ovlivněn událostmi v roce 1989. V rámci rozhovorů jsem se setkal s uváděním této historické okolnosti jako zlomové.

V teoretické části své práce se věnuji fenoménu bezdomovectví, tak jak byl chápán v českých dějinách, vymezuji základní pojmy a nastiňuji vývoj sociální pomoci v minulosti až do roku 1989.

Praktická část si pak klade za cíl osvětlit historii sociálních služeb pro bezdomovce od roku 1990 v Praze, tak jak je uvedeno v názvu celé práce. Činil jsem tak jednak rozborem dostupné literatury a pak rozhovory s pamětníky těchto služeb z různých organizací, které zde začaly v devadesátých letech minulého století působit.

Pro výše uvedené téma své závěrečné práce jsem se rozhodl v návaznosti na vlastní sedmiletou praxi v přímé práci s klienty sociálních služeb. Často si kladu otázky o minulosti i budoucnosti těchto lidí a možnostech účinné pomoci ze strany státu a nestátních organizací. To sice není záměrem této práce, ale ke zpracování koncepce pomoci lidem bez domova musíme přistupovat i se znalostí historie a úlohy člověka bez domova v ní.

1. Problematika bezdomovectví

1.1. Bezdomovec

Historický exkurz k pojmu bezdomovec

Dobová označení jako tulák či zemětulák, právní kategorizace jevu dle patentu z roku 1723, nazývá tulákem cizozemce putujícího po Čechách, domácího žebráka a cizozemského obchodníka bez pasu,¹ vagant či vagabund lze shrnout do poměrně abstraktního pojmu neusedlého člověka, člověka neuspořádaného života či bez pána, bez pevných vazeb k nějakému lokálnímu společenství,² toto je ovšem již označení raného novověku. Výrazem vagabund pak středověké a raně novověké vrchnosti označovaly osoby, jež kvůli neusedlosti stíhaly. Přitom identifikace osob mohla proběhnout pouze doložením farářova potvrzením o křtu a potvrzením o poddanosti od vrchnosti, jen ve výjimečných případech podal potvrzení představený obce jako jakýsi doklad domovského práva.

Současné vnímání člověka bezdomovce se posunulo jen zčásti, stále je jakýmsi mementem, připomínajícím odvrácenou stránku naší zajištěné existence, jako ztělesnění nejistoty. To je právě to, čeho se lidé báli vždy, a co podvědomě odmítají, znejistění vlastní existence. Dříve takový člověk svou existencí mimo rámec tradiční kultury jakoby otřásal původním hierarchickým uspořádáním, na němž byla založena tehdejší společnost. To znamená, že každý měl přesně určenou sociální roli a penzum povinností, které bylo jasně zvenčí dáno a které naplňoval. Dnes díky emancipaci, kterou lidstvo prodělalo zhruba před dvě stě lety, se jedná ne o obavu zhroucení či narušení tradičního uspořádání, ale o zhroucení vlastní individuální kultury člověka.

¹ Himl, Zrození Vagabunda, st. 82

² Himl, Zrození vagabunda, st. 16

Definice pojmu bezdomovec

V české legislativě se dlouhou dobu používal pojem bezdomovec ve smyslu osoby bez státní příslušnosti, kdy jedinec pozbyl státní občanství jednoho státu a zatím nenabyl jiného občanství. Původně byl tento pojem převzat z anglického ekvivalentu stateless, ve francouzštině se používá pojem sans-patrie a německému překladu odpovídá heimatlose, osoby bez státního občanství. Jedná se jen o částečný podíl všech bezdomovců. Tyto pojmy zahrnují jen bezdomovce uprchlíky. Daleko výstižnější pojem je z anglického homeless, člověk bez domova.

„V obvyklém užití tedy jde o osobu, která nemá vlastní domov, ani si jej nenajímá, nebo nežije v takovém obydlí u osoby důvěrně blízké, či tento domov nemůže nebo nechce užívat anebo takový domov užívá protiprávně. Domov v této definici chápeme obecně jako místo, kam jeho uživatel může de iure jinému člověku zakázat, nebo umožnit přístup.“³

Vedle pojmu bezdomovec se jako ekvivalent používá termín osoba bez přístřeší, dle zákona č. 108/2006 Sb., nebo také osoba v nepříznivé životní situaci spojené se ztrátou bydlení, dle zákona č. .../ Sb., a osoba bez domova, podle zákon č. .../ Sb. Zcela nevhodné je označovat tyto osoby jako společensky nepřizpůsobivé. Je to označení velmi stigmatizující a hanlivé.

Česká odborná veřejnost v současnosti používá termín bezdomovec ve smyslu osoby české státní příslušnosti bez trvalého přístřeší.

Podle Kozákové je bezdomovec „fyzická osoba, kterou z různých důvodů postihla ztráta bydlení anebo je touto ztrátou akutně ohrožena; osoba žijící na ulici či na jiných veřejných místech, jako jsou nádraží, parky, podchody a podobně, v neadekvátních bytových podmínkách, např. dům určený k demolici, sklep, squat. Nebo osoba přijímající pomoc nouzového ubytování, sociálních služeb, poskytované obcemi, státem či nestátní organizací, institucí.“⁴

Do skupiny bezdomovců řadíme lidi, kteří svým způsobem života, chováním a zvyky stojí mimo většinovou společnost. Obecně nenaplňují zásady a zvyklosti uznávané majoritní společností, jsou nestandardní ve smyslu osobnosti, nekonformní, odmítají tradiční normy, hodnoty a zvyky společnosti, ve které žijí. Zpravidla žijí buď alternativním způsobem života, který je někdy až asociální, nebo naprosto vybočují z běžného způsobu života. V důsledku ztráty citově hlubších vazeb u nich často dochází k emočnímu oploštění i k necitlivosti k sobě samému.

³ Bezdomovci, [on line]cit. 13.11.2010] dostupné na:

<http://www.bezdomovci.estranky.cz/stranka/definice-bezdomovectvi>

⁴Krylová, [on line]cit. 13.11.2010 dostupné na: <http://theses.cz/id/zn8bys/12222-165768749.pdf>

Tito lidé pak selhávají v oblasti socializace, komunikace, participace. Pavelková charakterizuje bezdomovce jako „jedince komplexně handicapované... pocházející z rodin dysfunkčních či neexistujících... chybí jim základní kompetence k přijatelné sociální adaptaci. Nemívají rozvinuté volní vlastnosti, vhodnou autoregulaci... schází jim odolnost a vytrvalost. Neorientují se ve společnosti... nechápou pravidla a normy dané společností... neznají svá práva... a neumějí vytvářet kvalitní vztahy. Jejich schopnosti mohou být sníženy následky mnoha příčin...“⁵

⁵ Pavelková, Problematika lidí v nouzi, st. 22

1.2. Bezdomovectví

Historický exkurz k pojmu bezdomovectví

Bezdomovectví, tak jak je chápáno dnes, začalo vznikat až v druhé polovině 19. století. Zákonná opatření v podobě domovského zákona a chudinských fondů zamezovala občanům stát se zcela bezprizorními, i přestože byli fakticky nemajetní a bez rodinného zázemí. Domovský zákon a chudinské fondy byly soubory právních nařízení a společenských norem, které měly zajistit sociální zázemí občanům místně příslušným k určité obci. Na druhou stranu zavazovaly povinností ekonomicky soběstačné členy společnosti, aby podporovali obec v její veřejně prospěšné činnosti.

„V České republice moderní forma bezdomovectví oficiálně vzniká po sametové revoluci v roce 1989. Předtím, od nástupu totalitního režimu v roce 1948, bylo bezdomovectví ideologicky popíráno. V rámci budování socialistické společnosti bylo tehdejší mocí rozhodnuto o nové, značně represivní sociální politice. Platila povinnost zdržovat se v místě trvalého či přechodného pobytu. Systém dále zaručoval občanům právo na práci, které však bylo podmíněné povinností pracovat. Občany žijící „nepříjatelým způsobem života“ bylo možné postihovat za trestný čin příživnictví. V padesátých letech režim nahradil zrušené charitativní a církevní organizace sítí státních sociálních institucí ústavy sociální péče, domovy důchodců, domovy pro dlouhodobě nemocné, tělesně postižené osoby, dětské domovy apod.

Změna režimu v devadesátých letech zviditelnila problém lidí, kteří byli předtím systematicky umísťováni do různých státních zaopatřovacích zařízení nebo podnikových ubytoven. Mnozí z nich nedokázali najednou zvládnout změněnou situaci. Zánik pracovní povinnosti a zrušení paragrafu o „příživnictví“ i rozsáhlá amnestie v roce 1990 znamenaly svobodu. Ne všichni si ale věděli se svobodou rady.“⁶

Definice bezdomovectví

Manželé Hradečtí uvádějí, že jakákoliv definice bezdomovectví je relativní a posunutelná různým směrem, proto se raději zaměřují na výčet okolností provázejících bezdomovectví. „Jmenovitě se jedná o absenci střechy nad hlavou, absenci domova, nejisté bydlení.“⁷ Bezdomovectví není věcí individuálního výběru. Sociologové vědí, že bezdomovecký fenomén je část sociálního procesu, důsledek kontinuálních sociálních a ekonomických sil, vedoucích až k sociálním strukturám, trh práce, trh s byty, sociální zabezpečení jako státní opatření, vzdělání a výchova, rodinné struktury.

⁶ Pěnkava, on line 13.11.2010 dostupné na <http://www.novyprostor.cz/pdf/309.pdf>

⁷ Hradečtí, Bezdomovectví – extrémní vyloučení, st. 36

Pouhé rozložení slova bezdomovec – člověk bez domova (bytu) je značně zjednodušené a povrchní a nedovoluje hlouběji obsáhnout celý problém. K dispozici jsou však vymezení dalších autorů.

Podle Vágnerové je „bezdomovectví výsledkem generalizovaného psychosociálního selhání, spojeného se ztrátou komplexu běžných rolí, které vede k jejich vyčlenění na okraj společnosti v důsledku jejich neschopnosti participovat na běžném kvalitním životě a přizpůsobit se způsobům ostatní společnosti.“⁸

Podle Mary Daly „je proces vyčlenění na okraj společnosti vyvolán nejen ztrátou bydlení či finančním nedostatkem, ale i neschopností participovat na kvalitě života a přizpůsobit se ostatní společnosti.“⁹

FEANTSA, Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci, vznikla v roce 1989, soudí, že bezdomovectví je nejlépe definováno jako kontinuum podmínek a potřeb. Můžeme je popsat výčtem jednotlivých faktorů jako součást sociálního procesu, jako věc individuálního výběru, ale také jako důsledek sociálních a ekonomických sil.

Podle FEANTSA je tedy „bezdomovectví absence vlastního, trvalého a přiměřeného obydlí. Bezdomovci jsou ti lidé, kteří nejsou schopni získat vlastní, trvalé a přiměřené obydlí, nebo si nejsou schopni takové obydlí udržet kvůli nedostatku finančních prostředků nebo jiným sociálním bariérám.“ Definice zahrnuje jak zjevné, tak skryté a potencionální bezdomovectví. FEANTSA nověji uvádí upřesněnou definici bezdomovectví: je to pojmenování populační skupiny zahrnující jak zjevné bezdomovce (rooflessness), tak i osoby, jejichž bydlení je neadekvátní vůči minimálním standardům v dané kulturní oblasti (houselessness). Stručně problém definuje Varga. Bezdomovectví vymezuje jako „stav extrémní sociální izolace bez možnosti nebo dovednosti či ochoty jednotlivce tento stav změnit.“¹⁰

Lze také říci, v rámci obecného uchopení problematiky, že bezdomovectví může být chápáno jako způsob života bezdomovců.

⁸ Pavelková, Problematika lidí v nouzi st. 19

⁹ Pavelková, Problematika lidí v nouzi st. 8

¹⁰ Štěchová a spol., Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie, on line 12.11.2010, dostupné na <http://www.ok.cz/iksp/docs/344.pdf>

1.3. Typologie bezdomovectví

„Být bez domova je tedy něco důležitějšího, něco hlubšího a bolestnějšího, než být bez střechy nad hlavou... být bez domova, nemít kam jít, nemít komu se svěřit se svými starostmi, trápením, bolestí, protestem, frustrací, znamená samotu, tíži izolace, bolest vyloučení, vedoucí až k zoufalství a sebeustrukci“¹¹

Evropská typologie bezdomovectví podle FEANSTA nazvaná ETHOS uvádí tyto kategorie osob bez domova :

Bez střechy (rooflessness)

Tato kategorie zahrnuje osoby žijící

- venku (ulice, pod mostem, nádraží, letiště, veřejné dopravní prostředky, kanály, jeskyně, odstavené vagony, stany, garáže, prádelny, sklepy a půdy domů, vraky aut),
- v noclehárnách (nizkoprahové noclehárny, prostory zařízení bez lůžek).

Bez bytu (houselessness)

Tato kategorie zahrnuje osoby žijící

- v ubytovnách pro bezdomovce (azylové domy, ubytovny),
- v pobytových zařízeních pro ženy,
- v ubytovnách pro imigranty,
- v instituci před jejím opuštěním (věznice, zdravotnická zařízení, dětské instituce, pěstounská péče),
- využívající dlouhodobější podpory (podporované bydlení, azylové domy pro starší či invalidní bezdomovce).

Nejisté bydlení (people living in insecure housing)

Tato kategorie zahrnuje osoby žijící

- v nejistém bydlení (přechodné bydlení u přátel, squaty, podnájem, zahrádkářské kolonie),
- ohrožené vystěhováním (výpověď z bytu, exekuce),
- ohrožené domácím násilím.

Nevyhovující bydlení (people living in inadequate accomodation)

Tato kategorie zahrnuje osoby žijící

- v provizorních a neobvyklých stavbách (maringotky, zahradní domky, domy bez kolaudace, hausbót, přespávání na pracovišti),
- v nevhodném bydlení (rozpadlé domy),
- v přelidněném bytě.

¹¹ Hradečtí, Bezdomovectví – extrémní vyloučení, st.46

Hradečtí pak hovoří o bezdomovectví zjevném, latentním a potenciálním.

Zjevné (viditelné) bezdomovectví

Do této skupiny můžeme zahrnout osoby využívající sociálních služeb, kteří se otevřeně různým způsobem hlásí ke statutu člověka na ulici a bývají jasně rozpoznatelní. Patří sem lidé žijící na ulicích, v zimních noclehárnách, azylových domech, stokách, kontejnerech, nádražích atd. Právě nádraží bývají pro bezdomovce zásadní, na jednom místě lze uspokojit několik potřeb najednou. Lze zde být téměř nepřetržitě a zároveň zůstat anonymní. Mohou se zde setkávat, odpočinout si, využít sprchu, WC, obchody, restaurace, odpadkové koše se zbytky jídel. Jsou zde relativně v bezpečí, nádraží jim dává jistý druh útočiště, možnost úkrytu.

V knize *Bezdomovectví – extrémní vyloučení* Hradečtí nabízejí kategorizaci Serge Paugmana, který definuje tři typy lidí přicházejících na nádraží:

- oslabení – nově příchozí, nejprve těžce rozpoznatelní od většiny, ovšem později se odlišující svým zanedbaným zevněškem, dávajícím najevo trápení a potíže nového postavení,
- navyklí – lidé jejichž život je již spojen se sociálním vyloučením, na nádražích vyhledávají především zdroje pro obživu a své druhy,
- marginální – nestejnorodá skupina lidí bez přístřeší, bez domova, kteří třeba i z vlastní vůle opustili domov např. punkáči, hobos aj.

Na nádraží se však vyskytují ještě další skupiny lidí, které je však nutno oddělit od výše zmíněných. Jedná se o velmi mladé lidi, jejichž charakteristickým rysem je odmítání občanských povinností, dále celé skupiny cizinců, antisociální jedinci a delikventi.¹²

Podobně hovoří o procesu integrace do bezdomovecké subkultury i Janebová, která charakterizuje jednotlivé typy následovně:

- nedávno dislokovaní – neidentifikují se s rolí bezdomovce, sdílejí hodnoty majoritní společnosti, jsou motivovaní, s ostatními bezdomovci se nestýkají,
- izolovaní – nedávno dislokovaní, kteří již jsou odcizeni tradičním rolím, cítí menší závaznost konvenčního chování, mají ovšem těžkosti spřátelit se s ostatními bezdomovci, dochází u nich ke ztrátě identity ve dvou úrovních a to společenské i individuální,
- identifikovaní – izolovaní, ti žijí na ulici již déle, vyhýbají se ostatním bezdomovcům, žijí v osamění, tzv. háčkaři či lovci (lidé získávající svou obživu z odpadkových košů),

¹² Hradečtí, *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*, st.38

- identifikovaní – žijící ve skupině, přijali životní styl a hodnoty dané skupiny, navzájem se podporují, dochází u nich k vysokému vyčlenění z tradiční kultury, těžko se vracejí v původní život.¹³

Latentní (skryté) bezdomovectví

Jsou to lidé, kteří jsou obvykle schopni pokrýt náklady spojené s přechodným bydlením svým pravidelným příjmem, nemají však možnost trvalého bydlení. Za osoby bez přístřeší se obvykle nepovažují a sociální služby z jim známého důvodu nevyužívají. Spadá sem i skupina lidí využívající sezónního bydlení (chatky, stany, skleníky), kteří kontaktují centrum pomoci obvykle v zimním čase, pokud selhala jejich obvyklá strategie přežití v těchto podmínkách.

Potencionální bezdomovectví

„Zahrnuje sociálně slabou kategorii občanů, kteří žijí na hranici životního minima nebo pobírají minimální mzdu. Jejich náklady na udržení trvalého bydlení a uspokojení dalších životních potřeb jsou v nepoměru k celkovému příjmu. Riziko ztráty trvalého bydlení se zvyšuje rozdílem mezi růstem cen a příjmů. Patří sem kromě jednotlivců i celé rodiny.“¹⁴ Dále se jedná o osoby opouštějící nějaká zařízení, kde dosud žili (nápravná, zdravotnická, zařízení pro péči o dítě), lidé z uprchlických táborů a v neposlední řadě lidé žijící v přelidněných bytech, podnájmech, sociálních bytech, holobytech a v bytech s nejistými nájemními podmínkami.¹⁵

Jinou typologii osob bez domova vytvořila Milada Horáková. Tato typologie, jak ona sama uvádí, je pouze pracovní.

- Klasičtí tuláci mohou být vnímáni jako lidé, kteří si život pod širým nebem svobodně zvolili.
- Osoby v životní krizi se dostaly do situace bez přístřeší v důsledku životní krize, nikoliv na základě vlastního začlenění.
- Osoby v životní krizi pečující o nezletilé dítě jsou na tom obdobně jako lidé z předchozí skupiny, a navíc pečují o dítě.
- Bezdomovství celých rodin.
- Nezletilé děti a adolescenti.
- Squateři jsou osoby bydlící v opuštěných bytech či domech.
- Drogově závislí.
- Osamělí bezprizorní staří a duševně nemocní.

¹³ Pavelková, Problematiky lidí v nouzi st.24

¹⁴ Pěnkava, Analýza bezdomovectví na městské části Praha 1, 2007

¹⁵ Hradecký, Definice a typologie bezdomovectví, on line, 11.10.2010 dostupné na <http://www.nadeje.cz/vz/dtbezdm.pdf>

- Jiní bezdomovci, které lze zahrnout mezi některé již uvedené skupiny: propuštění vězni, osoby, které mají ve městě pouze formální bydliště, ale toto bydliště ve skutečnosti neexistuje, cizinci, osoby bez občanství (vedle cizinců i lidé, kteří se zde narodili a žijí tu, formálně stvrzené občanství), nezaměstnaní, kteří odmítají pracovat.

Některé typy se vzájemně prolínají a lze je odlišit spíše teoreticky než fakticky.¹⁶

Pro doplnění: Matoušek používá jiné dělení, se kterým se však většina odborníků neztotožňuje, neboť odmítají myšlenku dobrovolného bezdomovectví. Udává, že „jistá podskupina bezdomovců ještě usiluje o společenskou integraci, větší část tvoří podskupinu tzv. dobrovolných bezdomovců, kteří na jinou formu života rezignovali – jejich ambice jsou nesouměřitelné s cíli lidí žijících ve většinovém proudu společnosti, tito bezdomovci si především chtějí opatřit jídlo, teplo, případně přístřeší.“¹⁷

1.4. Příčiny vedoucí ke vzniku bezdomovectví

Zhruba před 200 lety v době, kdy začala velká migrace obyvatelstva za prací a díky níž se lidé vytrhli z tradičního společenského uspořádání, plnění jasných sociálních rolí a přijímání tradičních norem a hodnot společnosti, do které historicky spadali, nastává velký zrod lidské krize, kdy odchodem z tradičního uspořádání člověk ztratil jasné zvenčí dané normy, individualizoval se, a tím došlo k vykořenění. Člověk se začal ptát po nových hodnotách, které si vnitřně musel utvářet sám pro sebe, což ovšem bylo spojeno mnohdy s neschopností toto činit. Tento jev lze pozorovat i v současnosti, kdy odchodem z původních vesnic se lidé ocitají na okraji společnosti, protože nejsou schopni se adaptovat na nové podmínky, kdy v původních vesnicích sice žili nuzně, ovšem znali zákonitosti své kultury a bylo tak pro ně snazší se v ní pohybovat.

¹⁶ Krylová, Kvalitativní analýza příčin bezdomovectví, on line 13.11.2010, dostupné na <http://theses.cz/id/zn8bys/12222-165768749.pdf>

¹⁷ Krylová, Kvalitativní analýza příčin bezdomovectví, on line 13.11.2010, dostupné na <http://theses.cz/id/zn8bys/12222-165768749.pdf>

Subjektivní a objektivní příčiny vedoucí ke vzniku bezdomovectví

Dle Hradeckých lze rozdělit příčiny bezdomovectví podle faktorů, které vedou ke vzniku tohoto jevu na objektivní a subjektivní. První jsou ovlivněny do značné míry celkovou sociální politikou státu a zákonodárstvím. Subjektivní faktory jsou ovlivněny samotnými jedinci, jejich rodinami a dalšími společenskými skupinami a celkovou osobností člověka. Jiní autoři zmiňují faktory strukturální, které hledají příčiny v širších ekonomických a sociálních souvislostech, a individuální, jež jsou dány osobní charakteristikou a chováním lidí bez domova. Ovšem toto označení bývá zjednodušené a nepřesné.

Dle Hradeckých lze na ně nahlížet z hlediska:

- materiálního – ztráta bydlení, nejisté bydlení, ztráta zaměstnání, dlouhodobá nezaměstnanost, nedostatečné příjmy, zadluženost, úmrtí živitele rodiny,
- poruch či ztráty sociálních vazeb – změna struktury rodiny, rodinné a manželské problémy, diskriminace žen, porušené vztahy mezi rodiči, rodiči a dětmi, rozvod, násilí a zneužívání v rodině, osamělost,
- selhání v osobnosti samé – mentální retardace, duševní či tělesná choroba, nesamostatnost, osamělost, invalidita, závislosti, sociální nezralost,
- institucionálního – propuštění z ústavu, věznice, zařízení pro péči o děti.

Ve výzkumu uvedeném v diplomové práci Hany Krylové je uváděna ještě jako příčina nedostatečná sociální opora, kdy v krizových momentech jejich života nepotkali člověka, který by jim mohl nebo chtěl pomoci, nebo o takovou pomoc nestojí.

V širším kontextu lze tedy vidět příčiny bezdomovství ve společenských faktorech, jako jsou ekonomická recese, vysoká nezaměstnanost atd. V konkrétních případech vzniká bezdomovství v důsledku nedostatečné kompetence jedince při řešení určitých situací nebo v případě, kdy je řešení problému odkládáno. Jednotlivé příčiny se často kombinují a kumulují, a proto je velmi obtížné zjistit příčinu primární.¹⁸

Lidé, kteří žijí svůj život bezdomovce, žijí ve výrazné chudobě, odlišně od ostatní populace a příčiny takového strádání jsou odlišné.

Jak uvádí Janebová, předtím, než se člověk stává bezdomovcem, prochází třemi stádii ztrát:

- ztráta podpory rodiny,

¹⁸ Krylová, Kvalitativní analýza příčin bezdomovectví, on line 13.11.2010, dostupné na <http://theses.cz/id/zn8bys/12222-165768749.pdf>

- ztráta podpory přátel,
- ztráta podpory komunity.

Tyto ztráty jsou reakcí na to, že se v lidském životě vyskytne nějaká situace, která člověka vyvede ze zaběhnuté stopy a není mu podána pomocná ruka. Nutno podotknout, že řešení těchto situací lidé zvládají rozdílně na základě individuální kompetence k jejich řešení.¹⁹

Příčiny bezdomovectví se podle výzkumu Janebové značně liší dle pohlaví. Hradečtí de facto zmiňují totožné odlišnosti. U mužů převládají faktory materiální v kombinaci s osobními, u žen jsou to především problémy vztahové, především v partnerství. Obecně je zastoupení žen menší, ovšem to může být dáno tím, že se ženy snaží nastalou situaci tajit. Dále Janebová uvádí, že příčinami vzniku bezdomovectví jsou neschopnost zodpovědného chování vůči sobě či někomu jinému, neschopnost postarat se o sebe standardním způsobem, selhání v oblasti socializace a komunikace.

Příčiny bezdomovectví u dětí a mladistvých bývají determinovány rodinou či její neexistencí, poruchami zdraví, závislostí a špatnými návyky v oblasti využívání volného času.²⁰

Mezi nejčastější příčiny bezdomovectví se řadí:

- vztahové problémy ve smyslu partnerského či rodinného soužití,
- zdravotní nebo jiné postižení (zdravotní změny),
- ztráta zaměstnání, diskriminace,
- migrace obyvatel do velkých měst za vidinou zlepšení jejich životní situace, za prací,
- neschopnost financovat bydlení,
- výstup z ústavního zařízení,
- návrat z vězení,
- alternativní způsob života,
- různé druhy závislostí,
- přírodní katastrofa,
- váleční veteráni,
- životní chyba,
- vyhovující způsob života.

Z uvedených údajů je zřejmé, že bezdomovství je fenomén, jímž může být postižen v podstatě kdokoliv.

¹⁹ Pavelková, Problematika lidí v nouzi, st. 20

²⁰ Pavelková, Problematika lidí v nouzi, st. 23

„V rámci Národní zprávy o bezdomovství v České republice v roce 2005“ byly kladeny respondentům z řad samotných bezdomovců tyto dotazy: Proč jste se stal bezdomovcem? Jaká je toho příčina? Kdo za to podle vás nese odpovědnost? Kdo za to může?

Subjektivně vnímanou příčinou vzniku bezdomovství jsou problémy vztahové, zejména rozvod, útoky z domova, neschopnost řešit narušené manželské nebo partnerské vztahy a to v 33-47 %. Další příčinou je ztráta bytu, ztráta zaměstnání, zadluženost, kterou udává 16-33 % respondentů. Po návratu z vězení zůstalo na ulici 6-24 % dotazovaných osob.

Častý je souběh více příčin, zejména kombinace zdravotních problémů s duševními nemocemi, úrazy. Sebe obviňuje 11-60 % dotazovaných, 16-38 % viní ze svého stavu rodinu, 16-32 % pak obviňuje jiné lidi, společnost, zákony nebo úřady.²¹

Podrobnější výsledky jsou uvedené na internetových stránkách NICM. Zde je jako nejčastější příčina bezdomovectví uváděná ztráta zaměstnání (23 %), následuje rozvod (20 %), odchod z rodiny (11 %), výkon trestu (5 %), špatné hospodaření (3 %), výstup z ústavního zařízení (2 %). Jiné příčiny tvoří 29 % a pouze u 7 % bezdomovců má jít o dobrovolné rozhodnutí (ovšem i zde je třeba vzít v úvahu jejich psychický stav a další okolnosti). 25% bezdomovců je invalidních důchodců, 25 % bezdomovců má zkušenost s dětským domovem, 15 % s psychiatrickou léčebnou a 35 % s vězením. Podle toho, odkud bezdomovci pocházejí, tak 60 % jsou mimopražští, 30 % jsou Pražané, 7 % Slováci a 3 % ostatní cizinci. Ženy u nás tvoří 10-15 % bezdomovců.²²

²¹ Krylová, Kvalitativní analýza příčin bezdomovectví, on line 13.11.2010, dostupné na <http://theses.cz/id/zn8bys/12222-165768749.pdf>

²² NICM, on line, 5.11. dostupné na <http://www.icm.cz/bezdomovectvi-charakteristika>

1.5. Sociální služby a formy pomoci

Historický exkurz

Pokud se obrátíme do dávné historie, objevíme například v judaismu příkázání, které se váže k almužně, tzn. že je povinností žida sdílet část své úrody nebo příjmů s chudými. Je doporučeno deset procent, ale ne více než pětina příjmů. V synagogách bývají umístěny pokladničky pro chudé. Židovství se tedy tradičně snažilo o snižování propasti mezi lidmi žijícími v přebytku a strádajícími.

V křesťanství platí, že co Bůh stvořil, je k užítku všech lidí. Praktickým důsledkem je, že ve skutečné nouzi patří to opravdu potřebné všem a soukromé vlastnictví přestává, ovšem zároveň nepopírá, že soukromé vlastnictví patří k přirozeným právům člověka. Pro darující je uvedeno doporučení vyvarovat se okázalého rozdělení darů potřebným. Pro křesťana dobročinnost zachovává smír ve společnosti.

Obraz dobročinnosti bývá např. zosobněn v postavě svatého Martina či v době Ježíše v příkladu milosrdného Samařana.

Jak je vidět koncepce pomoci a dobročinnosti se objevuje již v dávné historii a je ukotvena v jednotlivých náboženstvích jako součást víry, uplatňuje se zde především princip solidarity s nemajetnými či jinak strádajícími osobami jako nastolení rovnováhy ve společenství.

K rozmachu péče o potřebné dochází ve středověku, kdy se zakládají hospitály (špitály), které sloužily řadě účelů. Starali se zde o nemocné, chudé, sirotky i přestárlé. Tyto špitály byly většinou zřizovány církvemi. Mimo špitálů zřizovaných církví, vznikaly také špitály městské. Ty byly zakládány majitelem panství a plnily stejný účel jako špitály církevní. Špitály nesloužily pouze k péči o nemocné. Byly jednak útočištěm pro nemocné, kteří neměli dostatek financí, aby si mohli zaplatit lékařskou péči. Dále sloužily pro nemajetné přestárlé a nemohoucí bez příbuzných nebo s příbuznými, kteří by se o ně kvůli vlastní chudobě nemohli postarat. Rovněž se staly útočištěm pro tuláky, chudé a sirotky. Sloužily také jako azyl pro pocestné. S rozvojem měst začala vznikat i potřeba zakládat nejenom víceúčelové špitály, ale i ústavy zaměřené na určitý okruh postižených jako byly nalezince, sirotčince, chudobince, nemocnice pro přestárlé a opuštěné osoby. K největším změnám v rámci sociální politiky došlo v době Josefa I., který vydal Pravidla Direktivná (1781). Ty zajišťovaly, že v každé obci s farností musí být zřízen farní chudinský ústav. V roce 1863 pak vstupuje v platnost tzv. Domovský zákon, který byl platný až do roku 1948. V době hospodářské krize v roce 1937

vzrostl v naší zemi počet nezaměstnaných a v tomto důsledku i nemajetných. V této době byly chudobince a špitály přeplněny.²³

Pomoc lidem v nouzi a práce spojená s ní měla v Čechách hlubokou tradici. Ta byla po druhé světové válce na dvě generace zpřetrhána. Avšak v roce 1975 vznikala první koncepce sociální péče o osoby tzv. společensky nepřizpůsobené, § 97 poprvé definoval občany společensky nepřizpůsobené a vyhláškou č. 130/1976 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon ČNR o působnosti orgánů České socialistické republiky v sociálním zabezpečení.

V roce 1990 došlo k výraznějším změnám pod vlivem přijetí standardů a norem OSN a Rady Evropy. V důsledku reformy veřejné správy v roce 2003, kdy došlo ke zrušení okresních úřadů byly přeneseny kompetence okresních úřadů v oblasti sociální péče o osoby společensky nepřizpůsobené na obecní úřady obcí s rozšířenou působností. Tyto úřady dle zákona č. 320/2002 Sb. rozhodovaly o poskytování peněžitých a dávek, o poskytování bezúročných půjček a organizovaly péči o osoby společensky nepřizpůsobené.²⁴

Od 1. 1. 2007 se poskytování sociálního poradenství, peněžitých a věcných dávek a koordinace péče o osoby ohrožené sociálním vyloučením (dříve občany společensky nepřizpůsobené) se staly obsahem ustanovení dvou právních norem, zákona č.108/2006 Sb., o sociálních službách, a zákona č.111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, a s ním související prováděcí vyhláškou č. 505/2006 Sb. Zároveň byla zrušena ustanovení zákona č. 114/1988 Sb. o péči o občany společensky nepřizpůsobené.

Zákon o sociálních službách

„Sociální vyloučení všešlé z chudoby a kriminality vede bez odezvy společnosti k apatii, k odcizení a v konečných důsledcích ohrožuje normy, ale také zájmy státu.“

Sociálními službami se dle zákona č.108/2006 Sb., o sociálních službách, rozumí činnost nebo soubor činností zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení.²⁵ Zákon

²³ Prorok, Bezdomovství jako fenomén v Libereckém kraji, on line 12.11.2010 dostupné na http://is.muni.cz/th/153118/pedf_m/DIPLOMOVA_PRACE.pdf 14.11.2010.

²⁴ Medlík, Rizika při výkonu profese sociálního kurátora, on line 4.11.2010, dostupné na http://is.muni.cz/th/174463/pedf_m/DIPLOMOVA_PRACE_174463.pdf 14.11.2010

²⁵ MPSV, on line , 14.11.2011, dostupné na <http://www.mpsv.cz/cs/5#zphn>

č.108/2006, který zmiňují, je významným mezníkem v sociální oblasti. Zásadní jsou ustanovení týkající se

- poskytování příspěvku na péči,
- poskytování sociálních služeb – registrace poskytovatelů a inspekce poskytování sociálních služeb,
- úpravy postavení a kvalifikace sociálních pracovníků a pracovníků v sociálních službách,
- kvality poskytovaných sociálních a dodržování standardů kvality v sociálních službách,
- poskytování bezplatného základního sociálního poradenství všemi sociálními službami,
- důrazu na důstojnost, ochranu práv a sociální začleňování, procesu zajišťující u osob sociálně vyloučených nebo ohrožených sociálním vyloučením dosažení příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný.

Sociální služby jsou poskytovány lidem nacházejícím se v nepříznivé sociální situaci, umožňují vést běžný způsob života. Pomoc musí vycházet z individuálních potřeb klientů a musí je vést k samostatnosti, motivovat je a zachovávat jejich důstojnost. Poskytovateli sociálních služeb jsou územní samosprávy a jimi zřizované právnické osoby a další právnické osoby, fyzické osoby, ministerstvo a jím zřízené organizační složky státu.

Sociální služby jsou poskytovány bez úhrady nákladů, za částečnou nebo úplnou úhradu nákladů.

Zákon o pomoci v hmotné nouzi

Jedná se o zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. Je moderní formou pomoci osobám s nedostatečnými příjmy, motivuje tyto osoby k aktivní snaze zajistit si prostředky k uspokojení životních potřeb. Je jedním z opatření, kterými Česká republika bojuje proti sociálnímu vyloučení.

Jde v zásadě o stav, kdy osoba či rodina nemá dostatečné příjmy a její celkové sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb na úrovni ještě přijatelné pro společnost. Současně si tyto příjmy nemůže z objektivních důvodů zvýšit (vlastní prací, uplatněním nároků a pohledávek, prodejem nebo využitím majetku) a vyřešit tak svoji nelehkou situaci vlastním přičiněním.

Dávkami, kterými se řeší pomoc v hmotné nouzi, jsou:

- příspěvek na živobytí,
- doplatek na bydlení,
- mimořádná okamžitá pomoc.

Příspěvek na živobytí

- Je základní dávkou pomoci v hmotné nouzi, která pomáhá osobě či rodině při nedostatečném příjmu.
- Nárok na příspěvek na živobytí vzniká osobě či rodině, pokud po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje příjem této osoby či rodiny částky živobytí.
- Částka živobytí je stanovena pro každou osobu individuálně, a to na základě hodnocení její snahy a možností. Pro stanovení živobytí rodiny se jednotlivé částky živobytí osob sčítají. Částka živobytí se odvíjí od částek životního a existenčního minima.
- Částka živobytí u osoby, která dluží na výživném pro nezletilé dítě částku vyšší než trojnásobek stanovené měsíční splátky nebo která nepředloží na výzvu individuální akční plán vypracovaný úřadem práce, činí částku existenčního minima.
- Částka živobytí u osoby, která pobírá příspěvek na živobytí déle jak 6 měsíců, činí částku existenčního minima. Toto neplatí u osoby, u které se nezkoumá možnost zvýšit si příjem vlastní prací, osoby pobírající podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci, osoby, která má příjem z výdělečné činnosti a osoby, která vykonává veřejnou službu v rozsahu alespoň 20 hodin v kalendářním měsíci.
- Částka živobytí u osoby, která je uznána invalidní ve třetím stupni, ale nemá nárok na invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně, činí částku existenčního minima.
- Je specifikována a rozšířena forma vyplácení příspěvku na živobytí, a to prostřednictvím poukázky a elektronického platebního prostředku.
- Výše příspěvku na živobytí se stanovuje jako rozdíl mezi živobytím osoby či rodiny a jejich příjmem, od kterého se odečtou přiměřené náklady na bydlení. (Přiměřené náklady na bydlení jsou náklady na bydlení, maximálně však do výše 30 %, v Praze 35 %, příjmu osoby či rodiny).

Doplatek na bydlení

Druhá dávka pomoci v hmotné nouzi řeší nedostatek příjmu k uhrazení nákladů na bydlení tam, kde nestačí vlastní příjmy osoby či rodiny včetně příspěvku na bydlení ze systému státní sociální podpory.

- Dávka je poskytována nájemci nebo vlastníku bytu, který má nárok na příspěvek na živobytí a na příspěvek na bydlení.
- Zákon umožňuje poskytnout doplatek na bydlení i ve výjimečných případech, kdy žadatel nemá nárok na příspěvek na živobytí, případně i žadatel, který nemá nárok na příspěvek na bydlení, protože využívá jinou než nájemní formu bydlení.
- Výše doplatku na bydlení je stanovena tak, aby po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení (tj. nájmu, služeb s bydlením spojených a nákladů za dodávky energií) zůstala osobě či rodině částka živobytí.

Mimořádná okamžitá pomoc

Je poskytována osobám, které se ocitnou v situacích, které je nutno bezodkladně řešit. Zákon stanoví pět takových situací:

- Nejsou plněny podmínky hmotné nouze, ale v případě neposkytnutí pomoci osobě hrozí vážná újma na zdraví. Dávku lze poskytnout v částce, která doplní příjem osoby do výše existenčního minima (v případě nezaopatřeného dítěte do životního minima).
- Postižení vážnou mimořádnou událostí (živelní pohroma, větrná pohroma, ekologická havárie, požár apod.) Dávku lze poskytnout až do výše 15násobku částky životního minima jednotlivce, tj. až do výše 46 890 Kč.
- Nedostatek prostředků k úhradě jednorázového výdaje spojeného např. se zaplacením poplatku za vystavení duplikátů osobních dokladů nebo v případě ztráty peněžních prostředků. Dávku lze poskytnout až do výše tohoto jednorázového výdaje.
- Nedostatek prostředků k nákupu nebo opravě předmětů dlouhodobé potřeby nebo k uhrazení odůvodněných nákladů vznikajících v souvislosti se vzděláním nebo se zájmovou činností nezaopatřených dětí. Dávku lze poskytnout až do výše těchto výdajů, maximálně však v průběhu kalendářního roku do výše 10násobku částky životního minima jednotlivce, tj. až do částky 31 260 Kč.
- Ohrožení sociálním vyloučením. Jde např. o situace osob vracejících se z vězení, z dětského domova a z pěstounské péče po dosažení zletilosti nebo po ukončení léčby chorobných závislostí. Dávku lze poskytnout až do výše 1 000 Kč. V průběhu roku může být poskytnuta opakovaně, součet však nesmí překročit 4násobek částky životního minima jednotlivce, tj. maximálně částku 12 504 Kč.²⁶

²⁶ Různí autoři : Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory

Sociální kurátor

Sociální kurátor jako funkce vzniká v 70. letech 20. století v návaznosti na potřebu péče o osoby propuštěné z výkonu trestu. Projekt, který se zabýval péčí o tyto osoby, se nazýval Řásnovka. Tehdy byla jasněji definována funkce sociálního kurátora, který pracoval pod záštitou okresních úřadů. Kurátor se podílel na konečné fázi nápravy odsouzených po jejich propuštění z výkonu trestu a jiných nápravných ústavů. Práce sociálních kurátorů se řídila zákonem č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení (§ 97 poprvé definoval občany společensky nepřizpůsobené) a vyhláškou č. 130/1976 Sb.

V současné době je sociální kurátor vnímán jako specializovaný sociální pracovník, který na základě své vlastní diagnostické činnosti a ve spolupráci s dalšími institucemi poskytuje sociální služby a dávky. Zároveň poskytuje, doporučuje, případně zprostředkovává sociální, právní a psychologickou pomoc osobám, kterým hrozí bez pomoci společnosti sociální vyloučení a propadnutí do chudoby z důvodů tíživé životní situace.

Práce sociálního kurátora je nedílnou součástí funkčního a pružně reagujícího sociálního systému. Předchází na místní úrovni nepříznivým sociálním jevům, tlumí možné sociální nárazy lokálního charakteru, snižuje nebezpečí sociálního vyloučení jedinců i celých rodin. Nezanedbatelný vliv má jeho práce na prevenci kriminality, na ochranu občanů a jejich majetku. Svou prací ve výše uvedeném systému pomáhá sociální kurátor dotvářet občanskou společnost a je nápomocen při vytváření, směřování a uplatňování občanské odpovědnosti a sounáležitosti.²⁷

Činnost sociálních kurátorů lze rozdělit do dvou základních bodů :

1. Přímá práce s klientem - tato činnost zahrnuje:

- aplikaci metod kontinuální sociální práce,
- snahu o vytvoření optimálního socioterapeutického vztahu s klientem, pomáhá mu formulovat cíle, nabízí možnosti řešení,
- poskytování informací potřebných k překonání nepříznivé životní situace,
- zprostředkovávání kontaktu se společností, pomoc při uplatňování práv klientů a vyjednávání v jejich zájmu s jinými subjekty,
- snahu o zmírnění dopadu vlivu rizikových skupin na klienta,
- vypracování individuálního motivačního postupu při řešení krizové situace,

²⁷ Davidová, Matoušek, Kurz práce sociálního kurátora

- kontaktování klientů ve věznicích, ústavních zařízeních, léčebnách a jiných zařízeních poskytujících sociální služby a přípravu plynulého přechodu z těchto zařízení do běžného života,
- vyhledávání klientů v jejich prostředí,
- vedení dokumentace a statistik, vzdělávací aktivity,
- rozhodování o přiznání mimořádné okamžité pomoci, vyplácení a evidování této dávky,
- spolupracuje s dalšími subjekty.

Služby sociálního kurátora mohou využívat osoby (dle § 2 odst. 6 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi), které jsou:

- propuštěny z výkonu vazby nebo z výkonu trestu odnětí svobody, nebo
- jsou po ukončení léčby chorobných závislostí propuštěny ze zdravotnického zařízení, psychiatrické léčebny nebo léčebného zařízení pro chorobné závislosti, nebo
- jsou propuštěny ze školského zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy neboz pěstounské péče po dosažení zletilosti, respektive v 19 letech, nebo
- nemají uspokojivě naplněny životně důležité potřeby vzhledem k tomu, že jsou osobami bez přístřeší, nebo
- jsou osobami, jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby.²⁸

2. Koordinační činnost - tato činnost zahrnuje:

- mapování a vyhodnocování potřeb klientů a aktuálního stavu poskytovaných služeb,
- iniciování vzniku chybějících služeb a formování sociální sítě,
- průběžné odborné vzdělávání a pořádání vzdělávacích aktivit.

Sociální kurátor spolupracuje zejména se :

- školskými zařízeními pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy,
- Policií ČR, soudy,
- Vězeňskou službou ČR,
- Probační a mediační službou ČR /PMS/,
- zdravotnickými zařízeními,
- správními úřady a územními samosprávami, úřady práce,
- s rodinami klientů,
- s koordinátorem služeb sociální prevence.

²⁸Medlík, on line 12.11.2010, dostupné na http://is.muni.cz/th/174463/pedf_m/DIPLOMOVA_PRACE_174463.pdf

1.6. Konkrétní služby poskytované osobám bez přístřeší

Základní druhy poskytovaných sociálních služeb:

- sociální péče,
- sociální prevence,
- poradenství.

Formy jsou :

- terénní,
- ambulantní,
- pobytová.

Zařízení poskytující sociální služby (zákon jich rozlišuje celkem 19):

- centra denních služeb,
- denní a týdenní stacionář,
- domovy pro osoby se zdravotním postižením, pro seniory, se zvláštním režimem,
- chráněné bydlení a domy na půl cesty,
- azylové domy,
- zařízení pro krizovou pomoc,
- nízkoprahová denní centra a nízkoprahová zařízení pro děti a mládež,
- noclehárny,
- terapeutické komunity,
- sociální poradny,
- sociálně terapeutické dílny,
- pracoviště ranné péče,
- intervenční centra,
- centra sociálně rehabilitačních služeb.

Poskytovatelé sociálních služeb jsou povinni poskytovat rozsah činností tzv. základních činností, které jim ukládá zákon. Mimo tyto mohou poskytovatelé zařadit činnosti nepovinné – volnočasové, společenské aktivity apod.

V rámci dalších kapitol se zaměřím na formy a zařízení pro poskytování sociálních služeb, které využívají lidé bez domova.

Terénní práce

Definice ze zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb., § 69:

(1) Terénní programy jsou terénní služby poskytované osobám, které vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem života ohroženy. Služba je určena pro problémové skupiny osob, uživatele návykových látek nebo

omamných psychotropních látek, osoby bez přístřeší, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách a jiné sociálně ohrožené skupiny. Cílem služby je tyto osoby vyhledávat a minimalizovat rizika jejich způsobu života. Služba může být osobám poskytována anonymně.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- b) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.²⁹

Příklad dobré praxe

Terénní pracovník zmapuje oblast, ve které působí. Projde místa, která mají potenciál k tomu, aby se na nich vyskytovali bezdomovci, jako jsou parky s lavičkami, obchodní centra a nádraží, kde je velká fluktuace lidí. Přirozená místa, kde se dá skrýt před povětrnostními vlivy nebo kde není člověk na očích ostatních a může si odpočinout nebo mít soukromí, jako jsou zalesněné plochy, odlehlá místa kolem silnic nebo za zástavbou, opuštěné stavby nebo objekty před demolicí a mosty. A zjistí, jestli se na těchto místech bezdomovci vyskytují a případně s nimi naváže kontakt tím, že je osloví, popřípadě nabídne poskytované služby. Informuje o nabízených službách. Také zmapuje rozsah poskytovaných služeb v místě a vyvíjí tlak na samosprávu v případě, že některé služby chybí nebo jsou nedostačující. S uživateli udržuje kontakt a buduje vzájemnou důvěru. Doprovází je a je připraven v případě potřeby poskytnout pomoc, poradenství, doprovod, materiální pomoc. V případě žádosti uživatele s ním může vést jednání s úřady a institucemi.

Kasuistika

Terénní pracovník udržuje kontakt s dvěma lidmi, kteří žijí ve stanu v Praze v opuštěné části parku. Prostředky na živobytí si shánějí sběrem surovin, jako je papír, barevné kovy, železo, příležitostnými pracemi bez smlouvy a vybíráním popelnic. Jeden je v evidenci úřadu práce a pobírá dávky pomoci v hmotné nouzi. Jednoho dne se jejich životní situace změnila a oni přišli o možnost bydlení ve stanu v parku. Terénní pracovník jim nabídne možnost využití dosažitelné sociální služby noclehárny a sociální rehabilitace, kde si v rámci projektu Job klub mají možnost hledat inzeráty s nabídkou práce a na tyto inzeráty zdarma telefonicky reagovat.

²⁹ Sbírka zákonů [online][10.6.2010],
<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?typ=r&zdroj=sb06108&cd=76>

Nízkoprahová zařízení

Definice ze zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb., § 62:

- (1) Nízkoprahová denní centra poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby pro osoby bez přístřeší.
- (2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:
 - a) pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,
 - b) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,
 - c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí.³⁰

Příklad dobré praxe

Nízkoprahová denní centra poskytují možnost uspokojení základních potřeb. Uživatelé mají možnost hygieny, pitného režimu nebo i stravy a využití šatníku. Mohou si sednout, popřípadě se schovat před povětrnostními podmínkami, zimou. V dnešní době je důležitou pomocí možnost dobití mobilního telefonu. Také mohou využít sociálních pracovníků k poradenství nebo případných odborných služeb jako je lékařská péče, poradna právníka, psychologa nebo duchovního pracovníka. Tyto služby jsou i místem, kde se podává žádost o přijetí do azylového domu nebo noclehárny.

Kasuistika

Muž na základě informací terénních pracovníků přišel využít služeb nízkoprahového denního centra. O službě nevěděl, v Praze byl prvně a v sociální síti se nevyznal. Provedl hygienu a v šatníku si vzal čisté oblečení. Na základě pohovoru se sociálním pracovníkem si objednal službu noclehárny a zároveň se informoval na podmínky využití služby azylového domu. To mu dalo možnost si druhý den jít shánět práci, za kterou do Prahy přijel. Předtím byl z pobytu na ulici unavený, špinavý a neměl sílu ani motivaci v takovém stavu oslovovat potencionální zaměstnavatele.

Noclehárny

Definice ze zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb., § 63:

- (1) Noclehárny poskytují ambulantní služby osobám bez přístřeší, které mají zájem o využití hygienického zařízení a přenocování.
- (2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:
 - a) pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,
 - b) poskytnutí přenocování.³¹

³⁰ Sbírka zákonů [online][10.6.2010],

<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?typ=r&zdroj=sb06108&cd=76>

³¹ Sbírka zákonů [online]10.6.2010,

<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?typ=r&zdroj=sb06108&cd=76>

Příklad z praxe

Uživatel přijde využít službu noclehárny. Prokáže se platným dokladem totožnosti a zaplatí poplatek. Služby nocleháren jsou poskytovány především přes noc, existuje výjimka, kdy služba noclehárny je poskytnuta přes den, a to uživateli, který prokáže práci v noci v zaměstnání a nedosahuje na služby azylového domu. Tato služba je ambulantní, a proto se dá smlouva mezi uživatelem a poskytovatelem uzavřít ústně. Služba také zabezpečuje možnost hygieny. V některých případech je možnost ložního prádla nebo jídla.

Kasuistika

Paní G. žije už přes 10 let na ulici. Při vrácení domu v restituci, ve kterém užívala obecní byt, jí nový majitel dal výpověď z nájmu z důvodu neplacení nájemného. Když nastřádá dostatečné prostředky, zaplatí i sociální službu noclehárny. Několik nocí nemusí řešit, kde přespí. Využije možnosti hygieny a večer dostane k večeři polévku a ráno k snídani chléb s máslem. Její sociální situace je špatná. Je registrována na úřadu práce a pobírá dávky pomoci v hmotné nouzi. Ty jí vystačí v době výplaty na nakoupení jídla a cigaret, brzy je spotřebuje. Před zimou si podá žádost do azylového domu, část nákladů na úhradu jí doplatí dávka na bydlení.

Azylové domy

Definice ze zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb., § 57:

- (1) Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení.
- (2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:
 - a) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,
 - b) poskytnutí ubytování,
 - c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.³²

Příklad z praxe

Žadatel o službu podá žádost o přijetí do azylového domu. Jsou mu sděleny podmínky, které musí splňovat. Jedná se o platný doklad totožnosti, lékařské potvrzení a finanční částku, kterou musí uhradit za službu dopředu. V momentě, kdy tyto náležitosti doloží, se jedná o posouzení žádosti. Když je přijat, stává se uživatelem služby azylového domu, má svého sociálního nebo klíčového pracovníka, se kterým vede individuální plán. Podle plánu by měl uživatel za dobu pobytu řešit společně se sociálním pracovníkem svojí sociální situaci a na konci se osamostatnit a odejít ze sociální služby.

³² viz tamtéž

Kasuistika

Pan S. žil v rozpadlé zahrádkářské chatce. Měl zdravotní problémy, už dříve mu byl přiznán částečný invalidní důchod, ale nedostavil se ke komisi na přezkumné šetření, a tak mu bylo vyplácení důchodu pozastaveno. Pro jeho špatný zdravotní stav mu jeho známí doporučili využít sociálních služeb. Pan S. ale neměl žádný příjem, ani doklad totožnosti. Přišel na sociální poradenství v rámci nízkoprahového denního centra a tam si zjistil postup, co má dělat, aby mohl využít služby azylového domu. Jeho výhodou bylo, že měl trvalý pobyt v Praze. Postupně si zařídil doklad totožnosti, prostředky na zaplacení noclehárny z dávky mimořádné okamžité pomoci, zaregistroval se na úřadu práce a vyřídil si znovu vyplácení invalidního důchodu. Podal si žádost o poskytnutí sociální služby azylového domu a byl přijat. Ke stálému příjmu z částečného invalidního důchodu si našel nenáročnou práci a nashromáždil tak prostředky k zaplacení komerční ubytovny.

Sociální rehabilitace

Definice ze zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb., § 70:

(1) Sociální rehabilitace je soubor specifických činností směřujících k dosažení samostatnosti, nezávislosti a soběstačnosti osob, a to rozvojem jejich specifických schopností a dovedností, posilováním návyků a nácvikem výkonu běžných, pro samostatný život nezbytných činností alternativním způsobem využívajícím zachovaných schopností, potenciálů a kompetencí. Sociální rehabilitace se poskytuje formou terénních a ambulantních služeb, nebo formou pobytových služeb poskytovaných v centrech sociálně rehabilitačních služeb.

(2) Služba podle odstavce 1 poskytovaná formou terénních nebo ambulantních služeb obsahuje tyto základní činnosti:

- a) nácvik dovedností pro zvládnání péče o vlastní osobu, soběstačnosti a dalších činností vedoucích k sociálnímu začlenění,
- b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- c) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

(3) Služba podle odstavce 1 poskytovaná formou pobytových služeb v centrech sociálně rehabilitačních služeb obsahuje vedle základních činností, obsažených v odstavci 2 tyto základní činnosti:

- a) poskytnutí ubytování,
- b) poskytnutí stravy,

- c) pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu.³³

Příklad z praxe

S žadatelem o službu sociální rehabilitace je sepsána dohoda o poskytnutí služby, a tím se stává uživatelem služby. Ambulantně dochází do Job klubu, kde se bude snažit najít uplatnění na trhu práce. Ve vstupním dotazníku vyplní údaje o dosaženém vzdělání, délce praxe, pracovních zkušenostech a dovednostech a uvede, zda má, nebo nemá záznam v rejstříku trestů. Ten je častým znevýhodněním při hledání vhodného zaměstnání. Uživatel pravidelně chodí na schůzky do zařízení. Podle svých možností vyhledává potencionální zaměstnavatele a případně může využít asistence sociálního pracovníka. V rámci služby může využít vzdělávací kurzy. Nejběžnějšími jsou kurzy počítačové dovednosti, komunikace a nácviku činností, které vedou k získání pracovního místa.

Kasuistika

Pan O. je na ulici jen půl roku. Odešel z domova po rozvodu a rozhodl se odjet do Prahy a zde si najít práci. Byl neúspěšný a to ho vedlo k tomu, že rezignoval na marnou snahu se sháněním práce a prostředků na bydlení a začal žít, jak se dalo. Do Job klubu přišel s telefonním číslem na potencionálního zaměstnavatele. Bylo mu umožněno zavolat a on si domluvil schůzku. Práce nevyšla, ale pan O. se vrátil a zažádal o přijetí do sociální služby. Byla s ním sepsána dohoda, ve které se strany zavázaly k dodržování určitých pravidel. Pan O. má středoškolské vzdělání, ale neovládá počítačové dovednosti, a tak hledal inzeráty na pracovní místa z tisku a tištěné inzerce. Využil kurzu počítačových dovedností a začal využívat k hledání vhodné práce internet a elektronickou poštu a to mu rozšířilo rozsah nabídek. Nikdy předtím nepotřeboval k získání práce svůj životopis a neměl praxi s jeho sestavením. S pomocí pracovníků Job klubu si životopis sestavil, a tak se rozsah nabídek, na které mohl reagovat, dál rozšířil.

³³ Sbírka zákonů [online][10.6.2010],
<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?typ=r&zdroj=sb06108&cd=76>

2. Historie sociálních služeb pro bezdomovce v Praze od roku 1990

Vývoj bezdomovectví v Praze po roce 1990 mě zajímal, protože si uvědomuji důležitost Prahy pro bezdomoveckou subkulturu a rok 1990 považuji za milník v pomoci lidem bez přístřeší. Právě po roce 1990 se začalo otevřeně hovořit o fenoménu bezdomovectví, do té doby potlačovanému jevu, který se tehdy zviditelnil.

Ze své praxe terénního sociálního pracovníka vím, že do Prahy přicházejí lidé obvykle za vidinou zvýšení své sociální úrovně a získání zaměstnání. Dalším důvodem bývá návrat do svého rodiště nebo dřívějšího místa pobytu či získání trvalého pobytu na území Prahy.

Prahu obvykle vnímají centrum dění. Turistický ruch jim navíc nabízí možnost výdělků. Dalším zdrojem pro obživu bývá sběr odpadových materiálů a kovů, který je ve velkoměstech spíše dostupný než na venkově. Nabízí se zde také možnost přivýdělků na různých brigádách. Mají zde možnost požívat anonymitu velkoměsta. Spousta lidí příjíždějících do Prahy nejsou bezdomovci, ale v Praze se jimi stanou. Přicházejí nepřipravení, nezajistí si předem v Praze podmínky k životu, jsou bez peněz, spoléhají se, že zde rychle naleznou zaměstnání a obvykle postrádají možnost návratu do svého rodiště.

Uvedená zjištění vyplývají pouze z mé praxe, a proto jsem v rámci své závěrečné práce oslovil zkušené pracovníky, kteří se podílejí na poskytování služeb pro osoby bez přístřeší a zabírají se touto problematikou hlouběji, abych doplnil své vlastní postřehy a utvořil si ucelený obraz o této problematice.

Cílem praktické části práce je tedy zmapovat vývoj poskytování sociálních služeb na území hlavního města Prahy po roce 1989. Pro účel výzkumného šetření jsem sestavil okruhy témat pro dotazování :

- První bezdomovci po roce 1989 a organizace poskytující jim pomoc
- Vývoj bezdomovectví od roku 1989 po současnost
- Služby poskytované oslovenými organizacemi
- Spolupráce mezi organizacemi
- Financování organizací
- Významné počiny z hlediska sociálních pracovníků

Vybral jsem a oslovil respondenty, seznámil jsem je s cílem práce, předem jsem zaslal elektronickou poštou respondentům okruhy témat rozhovoru a domluvil jsem si s nimi schůzku, kde jsem jim pokládal předem zasláné dotazy, které jsem zaznamenal na diktafon. Upozornil jsem je, že výzkum není anonymní a výsledky použiji pro zpracování své závěrečné práce. Informace jsem zapsal, kategorizoval, dal ke schválení samotným respondentům a vyvodil

z nich závěry.

Důležité bylo také vytyčit dílčí cíle, kterých jsem chtěl svými dotazy dosáhnout. Jednalo se o zodpovězení těchto zásadních otázek :

- Jaké byly důvody vzniku bezdomovectví po roce 1989 ?
- Které organizace poskytují sociální služby na území hlavního města Prahy od roku 1989?
- Které projekty se zabývají problematikou osob bez přístřeší ?

Použil jsem metodu kvalitativního výzkumu. U kvalitativního výzkumu je na počátku sběr dat a posléze výzkumník pátrá po pravidelnostech, existujících v těchto datech.³⁴ Kvalitativní výzkum se mi, vzhledem k cíli mé práce, zdá vhodnější, než výzkum kvantitativní, protože nepotřebuji zjistit platnost předem dané hypotézy, ale naopak potřebuji sesbírat co nejvíce informací o historii služeb pro bezdomovce a na základě těchto informací vytvořit závěry o tom, jak se tyto služby vyvíjely. Kvalitativní výzkum dává více prostoru pro interpretaci jevů, pro zamyšlení nad souvislostmi mezi nimi. Konečným výsledkem by mělo být vytvoření celistvé teorie.

Zvolil jsem techniku nestrukturovaného (nestandardizovaného) rozhovoru a rozbor odborné literatury vztahující se k tomuto tématu (studium literárních pramenů by mělo položit základ pro kvalitní práci se zjišťovanými údaji a zvýšit jejich validitu). Pořizování údajů z rozhovorů je kvůli kontinuitě výpovědí prováděno formou záznamů na diktafon, ze kterých jsou následně vybrány relevantní informace, které jsou kategorizované v rámci konečného vyhodnocení výzkumu. Tento druh rozhovoru jsem zvolil proto, že s jeho pomocí může výzkumník proniknout hlouběji do dané problematiky, není omezen předem stanoveným souborem otázek, může klást doplňující otázky, vracet se k tématům, která ho zaujala, ověřit si, zda respondent otázce dobře porozuměl. Respondentům dává nestandardizovaný rozhovor možnost vyjádřit své subjektivní názory na to, proč se jevy vyvíjely určitým způsobem, což považují pro svou práci za velmi důležité. Z těchto důvodů jsem také předem navrhl dotazníkové šetření, které se častěji používá v kvantitativním výzkumu. Výběr respondentům jsem určil podle tohoto klíče:

- Určil jsem nejvýznamnější organizace,
- zjišťoval jsem, kdo v nich pracoval,
- z každé organizace jsem vybral jednoho pracovníka, který pamatuje počátky sociálních služeb.

Respondenty se tedy stali pracovníci z různých organizací poskytujících sociální služby pro bezdomovce na území hlavního města Prahy.

Zvolil jsem možnost osobního rozhovoru přímo v domovských

³⁴ Srov. Disman, M.: Jak s vyrábí sociologická znalost, 2002, Praha, Karolinum, s. 286

organizacích jednotlivých pracovníků v rámci běžného provozu organizace. Konkrétně jsem oslovil Pavla Pěnkavu, kurátora pro Prahu 1, Petra Homolku, vedoucího sociálního pracovníka organizace Ježek a Čížek a bývalého dlouholetého vedoucího sociálního pracovníka Armády Spásy, Petra Fialu, ředitele Azylového domu sv. Terezie Arcidiecézní charity Praha a Aleše Strnada, vedoucího terénního programu Naděje.

Historický exkurz

Jak uvedl Pavel Pěnkava sociální kurátor pro Prahu 1 „Bezdomovectví a bezdomovci nejsou jevem, který by se zčistajasna ukázal v důsledku politických, ekonomických a celospolečenských změn po roce 1989. Když uvážíme typologii bezdomovectví, tak před rokem 1989 zde byly formy skrytého a potencionálního bezdomovectví. Ale v důsledku těchto změn se přeměnily na bezdomovectví zjevné. Připomeňme ty nejzásadnější změny, které ze začátku vedly ke vzniku prvních zjevných bezdomovců: je to konec povinnosti pracovat a zdržovat se na trvalé adrese, zrušení trestního postihu za tzv. příživnictví, zrušení povinnosti velkých státních podniků zaměstnávat nezaměstnané a poskytovat podnikové ubytování, amnestie prezidenta republiky z let 1990 a 1992 také odliv lidí z ústavních zařízení, kam byli někteří nedobrovolně umisťováni v době totality, v kombinaci s předešlými faktory. Také bych rád připomněl rumunské uprchlíky, kteří byli první klientelou Naděje. Mezi dalšími důvody ke ztrátě bydlení bylo navrácení části státního bytového fondu v restitucích nebo prodej v privatizaci, kdy bydlení ztráceli lidé, kteří dlužili na nájemném nebo neměli v pořádku nájemní vztahy. V roce 1993 sehrálo roli rozdělení Československa, kdy se občané Slovenské republiky stali najednou cizinci. Také otevření hranic a příchod pracovníků z východu za lépe placenou práci přispěl k rozšíření skupiny bezdomovců. Jako bezdomovci také končili ti, kteří přicházeli z regionů s vysokou nezaměstnaností, ze severních Čech, Ostravska, Ústecka, neúspěšně zde hledali práci anebo přicházeli rovnou ti, kteří vyhledávali anonymitu metropole k tomu, aby zde mohli žít takovýmto způsobem života.“³⁵

Profil bezdomovce se od počátku 90. let změnil. Přibylo více žen na ulicích, i přesto, že je zde zastoupeno větší množství lidí v důchodovém věku a lidí pobírajících invalidní důchody, ze statistik neziskových organizací vyplývá, že lidé na ulici celkově omládlí. Přispívají k tomu časně odchody mladých z rodin a výstupy plnoletých z dětských domovů, kteří se tím stávají bezprizorními. Největší zastoupená skupina lidí je mezi 30 až 50 lety. Věková skupina do 30 let obvykle nevyhledává pomoci organizací, spíše se snaží infiltrovat do různých společenství mladých žijících alternativním způsobem života.

³⁵ zdroj : rozhovor s Pavlem Pěnkavou, zde dne 25.2.2010

Mezi lidmi obecně vzrostla zadluženost a o lidech na ulici to platí několika-násobně, dříve nebylo tolik možností a v takové výši si peníze vypůjčovat. Jak uvádí Petr Homolka, podle jeho zjištění lidé zůstávají na ulici déle, tomu odpovídá i jejich celkový zdravotní stav a schopnost navrátit se do běžného života.

Organizace poskytující sociální služby na území hlavního města Prahy od roku 1989

Změna politického systému v roce 1989 dala možnost občanům svobodně se sdružovat a utvářet veřejně prospěšné iniciativy. Občanské iniciativy mají v demokratické společnosti své nezastupitelné místo, měly by vhodným způsobem doplňovat úlohu státu. Obvykle se jejich spektrum působnosti zaměřuje na oblasti, kde stát nemůže být ve své pomoci konkrétní. Lidé, kteří se podílejí na vzniku těchto iniciativ, obvykle svou činnost dělají dobrovolně s myšlenkou pomoci druhým lidem, což s sebou nese i větší nasazení. Zákon upravující vznik občanských sdružení byl vydán již v roce 1990 (zákon č. 83/1990 Sb.).

Jak uvedl Pavel Pěnkava: „, například po velké amnestii vznikla služba pro lidi, co byli propuštěni z výkonu trestu a zůstali v Praze, kde se bezprizorně pohybovali. Magistrát pověřil sociální kurátory na Praze 1, kteří měli zkušenost s krajánky, aby těmto lidem dávali jízdenky a diety. Měli za úkol jim poradit a přesvědčit je, aby odjeli do místa trvalého bydliště. Jednak z hlediska toho, že v místě trvalého bydliště mohli žádat o dávky, a pak z pragmatického hlediska, aby Praha jimi nebyla přeplněná.

V pojetí sociálních služeb stran neziskových organizací nastal od práce prvních poskytovatelů sociálních služeb v devadesátých letech velký posun. Jak shodně uvádějí všichni dotazovaní sociální pracovníci zvýšila se kvalita poskytovaných služeb a dodržování platných standardů pro poskytování sociálních služeb. Například pan Fiala uvádí toto: „Změnilo se technické zpracování standardů a popis služeb. Rozkrývá to věci, co se dělaly zvykově, trochu laicky, se sklonem k neprofesionalitě. Když jsme je pojmenovali, tak se rozkryly, a myslím, že se změnil směr služeb k profesionalitě, unifikaci v pozitivním slova smyslu. Srovnání kvality služby, že ji nedělají úplně jinak na Armádě spásy, úplně jinak u Ježka a čížka. Začalo se více dbát na pravidla a řád, přestalo se dělat tolik výjimek jako bylo předtím v duchu charitativního pojetí. Dále uvádějí profesionalizaci pracovníků, průběžné zvyšování kvalifikace, pořádání osvětových a vzdělávacích aktivit. Jasně vymezení práv a povinností klienta i poskytovatele služeb, možnost nahlížet do vlastních spisů apod.³⁶

³⁶ zdroj : rozhovor s Pavlem Pěnkavou, ze dne 25.5.2010

2.1. Armáda spásy ČR

Armádu spásy založil metodistický kazatel William Booth v roce 1865. Nejprve byla známá jako Křesťanská misie. Později v roce 1878 změnila tato organizace název na Armádu spásy a přejala vojenskou organizační strukturu. První pomoc, kterou poskytovala byly vývařovny polévek, později vznikla první „ubytovna“ pro bezdomovce, kde lidé mohli přespat. Služby pro potřebné se postupně rozvíjely a přestávaly být orientovány výhradně na bezdomovce a zaměřovaly se také na matky s dětmi či staré lidi. Během desetiletí se hnutí rozšířilo mimo Británii, prakticky do celého světa. V tehdejším Československu zahájila svou činnost v roce 1919, přečkala i obtížnou dobu okupace, ale s nástupem komunistického režimu byla její činnost ukončena a početná skupina jejích členů uvězněna. Krátce po listopadové revoluci v roce 1989 iniciovala opětovnou činnost skupina křesťanů a dne 17.5.1990 byla Armáda spásy registrována jako občanské sdružení. Armáda spásy v současné době působí v těchto městech: Praha, Brno, Ostrava, Havířov, Karlovy Vary, Krnov, Opava, Přerov a Šumperk. Jejich služby jsou určeny všem lidem v nouzi, bez nutnosti sdílet víru v Boha.

V Praze provozuje od roku 1992 azylový dům a následně centrum sociálních služeb. Azylový dům byl nejprve spíše noclehárnou, měl omezenou kapacitu. Byly tam velké pokoje o deseti až dvanácti lůžkách. V denním centru se rozdávala polévka. Počet bezdomovců narůstal postupně. Nejprve se poskytovaly služby bezplatně, později za úhradu.

V roce 1998 bylo v zařízeních Armády spásy asi 200 lůžek na přespaní, teď je jich zhruba 150, takže se snížil počet ubytovacích míst, ale zvýšila se kvalita práce s lidmi. Pracovníci mají více času na méně lidí. Změna nastala po vstupu do Evropské unie. Začalo čerpání z Evropského sociálního fondu a organizace začala realizovat různé projekty jako např. Aktivizace pracovního potenciálu.

V současné době kromě komunitních center v Praze 3 a 5, které slouží k setkávání členům sborů a k podnikání volnočasových aktivit, provozuje Armáda spásy azylový dům v Tusarově ulici v Praze 7, zde nabízí sociální poradenství a rehabilitaci, noclehárnu, denní centrum, zabezpečuje základní zdravotní službu.

2.2. Arcidiecézní charita Praha azylový dům svaté Terezie

Charita vznikla v roce 1922, škála její pomoci je široká, jedná se o lidi potřebné v nejširším slova smyslu. Jako jiné organizace se i Charita v době totality oficiálně odmlčela. Svou činnost obnovila v roce 1990. Po velké amnestii prezidenta republiky v lednu 1990 vznikla potřeba rychle reagovat na

šířící se problémy s propuštěnými vězni. Charitní dobrovolníci reagovali na vzniklou situaci vytvářením nejrůznějších forem pomoci, od poskytování přístřeší až po poradenství, poskytování stravy, šatstva a kupónů na železnici. V té době vznikaly první charitní šatníky, které se později staly běžnou součástí služeb pro běžence, bezdomovce a sociálně ohrožené rodiny v mnoha farních charitách.

Jak uvádí k historii pan Fiala, pracovník Charity v Praze: „Náš projekt byl hodně svázaný s vězeňskou péčí. Klienti přišli z vězení, neměli kde být, a tak čerpali služby azylového domu. Byla snaha rozšířit tuto službu o aktivity ve věznicích, která by se přeměnila na aktivity po propuštění. Součástí bylo dopisování dobrovolníků s vězni. Tyto činnosti spustily spolupráci s probační a mediační službou, dva lidé si tady odpracovávali alternativní tresty. Dalším projektem byla Aktivizace pracovního potenciálu. Byl zde Job klub, pracovníci klientům pomáhali ve styku s potenciálními zaměstnavateli, s hledáním inzerátů na internetu a pořádali tu školení. Pracovali v provozu azylového domu a nízkoprahového denního centra, přebírali ošacení od dárců, prali, mandlovali, uklízeli a dělali drobnou údržbu.“ Pomoc Charity také zahrnovala péči o uprchlíky, kterou zastává dodnes. Nynější činnosti představil pan Fiala: „V současné době je základ péče stále stejný, máme tu sociální poradnu, noclehárnu, azylový dům a denní centrum, kde je hygiena, šatník a jídelna. Dále se staráme o vězeňskou péči a péči po propuštění. Součástí je dopisování dobrovolníků s vězni. Tento projekt se nazývá Pevný bod. Má tu kanceláře migrantský a uprchlický projekt, zde jsou poradny a pracovníci dojíždějí do detenčních center a uprchlických táborů. Je tu právní poradna, kam každý týden dochází právnička a bezplatně poskytuje poradenství.“³⁷

2.3. Naděje

Naději založila skupina kolem manželů Hradeckých. Před zaregistrováním organizace jako občanského sdružení dne 21. 8. 1990 pomáhala tato skupina nadšenců především rumunským uprchlíkům v Praze na nádraží Holešovice. Pomocí byla materiální podpora, jídlo, ošacení. Pak následovalo hledání objektu pro ubytování a následovala práce v uprchlických táborech, kam se tito lidé přesunuli. Z vize toho, že je potřeba jim zajistit služby nápomocné jejich integraci, vzniklo občanské sdružení Naděje. Služby organizace nejsou na všech pobočkách zaměřeny pouze na práci s bezdomovci, ale i na pomoc lidem s postižením a rodinám. Činnost pobočky Praha začala v dubnu 1991 ve středisku v Praze 2 v Rumunské ulici. Toto středisko sloužilo jako kanceláře, sklady, místo pro bohoslužby, ale zejména jako místo pro kontakt s klienty.

³⁷ zdroj : rozhovor se Stanislavem Fialou ze dne 31.5.2010

Zpočátku jimi byli především již zmínění uprchlíci. Současně s prací v Rumunské ulici se připravovala další střediska. Nejprve v červnu 1991 dietní kuchyně s jídelnou pro seniory v Belgické ulici a azylová ubytovna pro uprchlíky, později pro bezdomovce, v Šafaříkově ulici. V srpnu 1991 byla otevřena azylová ubytovna pro rodiny s dětmi ve Varšavské 23. Dnes žádné z těchto středisek neexistuje, protože domy byly vráceny v restitucích. Jako náhrada za ubytovnu ve Varšavské byla v březnu 1992 otevřena azylová ubytovna v ulici Na Slupi. Ta nejprve sloužila pro matky s dětmi, poté jako azylový dům pro muže, později jako azylový dům pro ženy a od října roku 2004 je zde noclehárna pro muže. V prosinci 1993 byl Na Slupi otevřen sociální šatník, který slouží klientům dodnes. Zpočátku byla ve středisku vydávána také potravinová pomoc. Od května 2003 je v Radotíně azylový dům pro muže, původně objekt sloužil od r. 1992 pro seniory a v průběhu povodní v roce 2002 byl využíván lidmi zasaženými povodněmi. Nízkoprahové denní centrum pro bezdomovce, které nabízelo potravinovou pomoc, hygienu, zdravotní péči a sociální poradenství v Praze 1, Bolzanově ulici, bylo otevřeno v listopadu 1992 a v letech 1994-1995 postupně rozšiřováno až do září 2006, kdy byla jeho činnost zastavena z důvodu ukončení nájemní smlouvy. V rámci tohoto zařízení započala v roce 1998 terénní práce, prvními pracovníky v terénu byli manželé Klingerovi. Jejich práce spočívala v navazování kontaktů s lidmi bez domova, osobami závislými na drogách a misijní činnosti. Snažili se tuto klientelu nasměrovat do denního centra, kde s nimi mohli sociální pracovníci dále pracovat.

V roce 2002 byl uveden do chodu azylový dům pro muže a ženy bez domova v důchodovém věku v Záběhlicích. Objekt se připravoval od roku 1998, kdy procházel rozsáhlou rekonstrukcí. V roce 1996 měla Naděje pronajatý objekt v Husitské ulici 20, který sloužil až do své demolice v roce 2004 jako noclehárna pro bezdomovce, čítal 56 lůžek. V roce 2004 byl otevřen azylový dům pro muže v téže ulici. V letech 2002-2008 byla v provozu noclehárna a ubytovna pro vystěhované z obecních bytů v Milíčově. Od roku 2004 pak sloužil rodinám, mužům a ženám jako azylový dům. V prostorách Emauz v Praze 2 vydávala Naděje v letech 2003-2004 potravinové balíčky sociálně slabým rodinám. Nyní je zde sociální kuchyně a původní činnost se přesunula do Husitské ulice. Po ukončení nájmu v Bolzanově ulici v roce 2005 byla tato služba obnovena v ulici U Bulhara, kde sídlí dodnes. Jak uvádí Aleš Strnad, pracovník Naděje: „V současné době poskytuje Naděje na původní adrese Bolzanova 5 pouze pěší terénní práce a mobilní sociální službu. Ta jezdí v rekonstruovaných sanitkách na vybrané lokality. Třikrát v týdnu na Prahu 1, jeden den na Prahu 5 a půl dne na Prahu 4. Četnost závisí na finančních příspěvcích tomuto projektu od městských částí. V rámci této služby poskytujeme to samé jako na pěší terénní práci - sociální poradenství,

hygienické prostředky, potraviny, dvakrát týdně vaříme teplou polévku. Rozdáváme potraviny z potravinové banky nebo jídlo, co jsme nakoupili v rámci projektu nebo dostaneme od dárců. Můžeme poskytnout ošacení a poskytujeme i zdravotní službu. Jezdí s námi zdravotník nebo zdravotní sestra. Když se jedná o něco závažnějšího, můžeme klienta poslat do ordinace lékaře, a když je to hodně závažné, tak ho převezeme do zdravotnického zařízení. Tam to samozřejmě záleží na výmluvnosti pracovníka, jestli klienta přijmou, nebo ne. Z této mobilní služby může sociální pracovník žadatele přímo umístit na ubytovací zařízení.³⁸ Naděje provozuje noclehárnu pro muže Na Slupi a v Husitské, azylový dům pro muže v Husitské a Radotíně. Pro ženy pak azylový dům v Rybalkově ulici. Dále Dům pokojného stáří v Záběhlicích pro seniory z řad bezdomovců, pro mladé do 26 let bez přístřeší denní centrum v Bolzanově 7. Denní centrum pro lidi bez přístřeší nad 26 let je v ulici U Bulhara. Naděje zajišťuje jako jediná z organizací lékařskou péči a případně poradenství psychologa.

2.4. Emauzy ČR

Emauzy ČR jsou součástí mezinárodní organizace Emauzské domy. Navazují na myšlenku a dílo francouzského katolického kněze Henriho Antoine Grouése, známého spíše pod jménem Abbé Pierre, který založil Emauzy v 50. letech ve Francii jako reakci na sociální změny po druhé světové válce.

U nás jejich činnost začala po revoluci a působí v celé ČR, kromě Prahy má pobočky v Mostě, Prachaticích, Rychnově nad Kněžnou, kde je i sídlo organizace. „Poskytuje ubytování, stravování a některé další služby pouze pro muže. Jedná se o menší zařízení s kapacitou zhruba 20 osob, s určitými prvky komunitního života. Podmínkou pro poskytnutí ubytování je pracovní zapojení v provozu zařízení nebo na zemědělské farmě, a to formou veřejně prospěšných prací. Velká část klientů této organizace jsou propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, kteří obtížně hledají práci. Délka pobytu není předem omezena, většinou je 6-12 měsíců. Vedle zajištění ubytování, stravování a zaměstnání dále sociální pracovníci pomáhají klientům při zajišťování dokladů, poskytují jim poradenství atd.“³⁹

³⁸ Zdroj : rozhovor s Alešem Strnadem ze dne 28.5.2010

³⁹ Štěchová: Bezdomovectví z pohledu kriminologie st. 19

2.5. Ježek a Čížek

Nejdříve toto sdružení fungovalo v rámci projektu Nový prostor, kde nabízelo dramaterapii pro klienty Nového prostoru, později se v roce 2000 osamostatnilo. Sdružením prošlo přes 300 klientů a uvedlo bezmála 20 divadelních her. V poslední době dokonce spolupracuje s divadlem Komedie. Toto občanské sdružení rozšířilo nabídku svých služeb pro lidi bez přístřeší o projekt Cesta, v rámci něhož je terénní práce, Job klub a sociální poradenství.

2.6. Nový prostor

Od roku 1998 je registrováno jako občanské sdružení Nový prostor. Přišlo s formou pomoci známou ze zahraničí jako street paper. Klienti sdružení prodávají časopis, tehdy se jmenoval Patron. Od roku 2001 nese nynější název Nový prostor. Od roku 2002 má pobočky i v dalších městech: Olomouci, Pardubicích, Českých Budějovicích, Ústí nad Labem, Uherském Hradišti. Na základě spolufinancování ze Strukturálních fondů v rámci Iniciativy Společenství Equal vznikl v roce 2006 projekt Aktivizace pracovního potenciálu, na kterém se Nový prostor jako jedna z organizací podílel. V současné době toto sdružení zajišťuje pro zájemce zaměstnání pouličního prodejce časopisu Nový prostor s denním výdělkem. Dále provozuje denní centrum pro své prodejce a kulturní a sportovní aktivity, neposkytuje ubytování.

2.7. Farní charita Praha 1

Farní charita Praha 1 - Nové Město byla zřízena 1. 4. 2001 Arcibiskupstvím pražským. Působí na území městské části Praha 1 a okolí. Sídlí v prostorách farnosti kostela Panny Marie Sněžné na Jungmannově náměstí. Předmětem a cílem činnosti tohoto účelového zařízení církve je pomáhat lidem v nouzi. Od roku 2005 byla ve Farní charitě zavedena profesní sociální služba na pomoc ženám v sociální nouzi. Jedná se o terénní službu, jejíž cílovou skupinou jsou převážně ženy z řad osob bez přístřeší nebo žijící v nedůstojných či nevyhovujících podmínkách, nebo kterým tato situace bezprostředně hrozí. V současné době spolupracuje s ženskou věznicí v Praze - Řepích a protialkoholní léčebnou v Praze - Bohnicích. Ženám, které opouštějí tato zařízení, nabízí pomoc při opětovném začleňování do společnosti.⁴⁰ Provozuje také motivační výtvarný atelier pro lidi bez domova Plamen poznání.

⁴⁰ Farní charita Praha 1, on line 15. 11. 2010 dostupné na <http://www.programmari.cz/index.php/kdojsme>

2.8. Misionářky lásky Matky Terezy

Misionářky lásky Matky Terezy jsou náboženskou komunitou, vycházejí z odkazu Matky Terezy. Svou činnost rozvíjejí od 7. října 1950, kdy dostaly diecézní schválení. Při druhé návštěvě Čech, v roce 1990, založila Matka Tereza v Praze domov Misionářek lásky. Dnes sídlí malá komunita šesti sester v Praze 8, Zenklově ulici. Jejich péče se soustředí na lidi bez domova, zvláště pak na ty nemocné. Pečují o děti ze sociálně slabých rodin, navštěvují je každou neděli, nosí jim snídani a doprovázejí je na mši svatou. Po bohoslužbě vyučují katechismus.. Každé úterý, středu a pátek dopoledne pořádají sestry adorace pro lidi bez domova.

2.9. Centrum sociálních služeb Praha

Centrum sociálních služeb Praha nabízí osobám bez přístřeší několik možností přechodného ubytování: noclehárnu na lodi Hermes, azylový dům ve Skloněné a tréninkové bydlení ve Šromově ulici. Loď Hermes – noclehárna pro osoby bez přístřeší - byla otevřena v roce 2007. Její provoz nesla z počátku na svých bedrech především organizace Naděje. Přímo na lodi je poskytováno sociálně právní poradenství, právní poradenství, psychologické poradenství a zdravotní ošetrovna. Klienti mají také možnost využívat návazné služby, jež poskytují další pracoviště provozovatele Centra sociálních služeb Praha.

Historie ubytovny, nyní vedené jako azylový dům ve Skloněné, sahá do roku 1972, kdy byla zřízena. Ubytovna, tehdy provozovaná Správou sociálních služeb, nejprve sloužila jako noclehárna pro muže, kteří se ocitli v nepříznivé sociální nebo životní situaci bez možnosti jiného ubytování. Do roku 1987 změnila ubytovna charakter noclehnárny a postupně získávala svou dnešní podobu azylového domu s 24 hodinovým provozem a základním sociálně právním poradenstvím. V minulých letech probíhala v rámci Centra sociálních služeb poradna pro osoby bez přístřeší. Do roku 2005 měla poradna prostředky z grantu od magistrátu na vybavení klientů potřebnými dokumenty v případě, že potřebovali nastoupit do práce. Z těchto prostředků bylo možné uhradit různé poplatky a ve spolupráci s Charitou zajistit jízdenky. Poradna zanikla v roce 2006.

Centrum sociálních služeb ve spolupráci s neziskovým sektorem, konkrétně se Střediskem křesťanské pomoci Horní Počernice, Sdružením Plán B, Společnou cestou, Nadějí, Novým Prostorem, Arcidiecézní charitou Praha, Armádou spásy, Ježkem a Čížkem realizovalo v letech 2006–2008 projekt Aktivizace pracovního potenciálu sociálně znevýhodněných občanů. V nabídce projektu pro cílovou skupinu bylo základní pracovní-právní poradenství

přístup k informačním materiálů a výpočetní technice prostorách Job klubů, nácvik pracovních návyků na tréninkových pracovištích, dlouhodobá podpora pracovních asistentů , asistence při oslovování zaměstnavatelů a získání stálého zaměstnání. Po ukončení dotace je Job klub dále provozován pouze organizací Ježek a Čížek a Centrem sociálních služeb Praha v Ječné ulici.

2.10. Jednorázové aktivity zabývající se problematikou bezdomovectví

Sčítání bezdomovců

V rámci této kapitoly se budu zabývat sčítáním osob bez přístřeší pouze na území hlavního města Prahy, ačkoliv i v dalších městech probíhají průběžná sčítání. Příkladem může být např. Ostrava, která v roce 2007 provedla sčítání, či Brno, které se v roce 2006 pokusilo zjistit co nejpřesnější obraz situace a získat podklady k vypracování koncepce pro řešení bezdomovecké otázky.

Sčítání bezdomovců 2004 a 2007

Zadavatelem prvního sčítání bezdomovců bylo hlavní město Praha, ale spolupracovalo na něm s neziskovou sekcí a výsledky se měly odrazit při vypracovávání nové koncepce sociálních služeb pro osoby bez přístřeší v Praze. Samotné sčítání probíhalo formou pozorování a zaměřovalo se na zjevné bezdomovce. Skupina byla definováno dle FEANSTA

- 1) bez přístřeší,
- 2) bez bytu.

Podstatným zdrojem informací bylo terénní sčítání ve spolupráci s dobrovolníky ze dne 19. 2. 2004. Získaná data byla doplněna o údaje z azylových domů, nocleháren, denních center a institucí jako jsou nemocnice, věznice, léčebny. Celkově bylo zaznamenáno 3 096 osob, přičemž se předpokládá, že toto číslo představovalo zhruba 65-75 procent skutečného počtu lidí bez domova. Celkový počet lůžek k dispozici pro bezdomovce byl 800. Ovšem z tohoto počtu byla reálně k dispozici asi jedna třetina lůžek pro krátkodobý pobyt. Ostatní lůžka byla zahrnuta v rámci resocializačních a integračních programů. Z toho vyplývá, že zhruba 63 procent lidí nemělo možnost využít možnosti přespání pod střechou⁴¹

V roce 2007 Magistrát hlavního města Prahy ve spolupráci s policií ČR a cizineckou policií znovu zorganizoval sčítání bezdomovců. Toto sčítání si kladlo za cíl vytvořit mapu, která by odhalovala, v jakých lokalitách bezdomovci nejvíce žijí, a také zjistit, odkud do Prahy přišli, kolik je mezi nimi cizinců, jaké jsou národnosti a v jakém zdravotním stavu jsou. Z tohoto důvodu

⁴¹ Hradecký : Sčítání bezdomovců 2004, st.9

byl dokonce vypraven autobus zařízený lékařským vybavením a kamerou pro zaznamenání totožnosti ošetřených lidí. Výsledky, bohužel, nejsou veřejně přístupné, ale dle zdroje⁴² mělo být v Praze tehdy sečteno zhruba tisíc osob.

Sčítání bezdomovců 2010

Z výše uvedených informací vyplývá, že počet osob sečtených v minulých letech se značně liší, proto poslední sčítání bezdomovců proběhlo za účelem sjednotit data, aby rozdílnost minulých dat nezačala důvody k rozepřím.

Toto sčítání bylo koncipováno jako sociologický výzkum, prováděla je nezávislá firma na zakázku Hlavního města Prahy. Stejná metoda sčítání by měla být použita i v dalších letech. Sčítání mělo tři fáze: sčítání osob v denních centrech, následně v terénu, kde bylo stanoveny 6 tras a nakonec v pobytových sociálních službách a institucích jako jsou nemocnice, věznice a léčebny. Závěrečný výsledek hovoří o počtu 3 500 až 4 600 bezdomovců.

Akční plán

„Pro potřeby Hlavního města Prahy vzniklo za poslední roky několik pracovních materiálů, koncepcí, studií, strategií, které měly za cíl řešit problematiku bezdomovectví. Většina těchto dokumentů se buď zabývala jen určitým úsekem této problematiky, či se stal dokument spíše jakýmsi teoretickým materiálem, který se většinou nikdy neuvedl do praxe. Většina těchto dokumentů také pozbyla aktuálnosti a již dostatečně neodpovídá a nereaguje na současný stav.“⁴³ Na tyto snahy navazuje Akční plán pro problematiku bezdomovectví volebního období 2006-2010, který nabízí konkrétní možná řešení např. jednotnou evidenci sociálně slabých osob, mobilní ambulance lékařské péče, Job místo, úklidový tým, specializovaný sociálně-prevenční tým, specializovaný tým městské policie, centrum integrované pomoci bezdomovcům, změny v systému financování poskytovatelů sociálních služeb, organizace prevence vystěhování.

Úskalím tohoto předloženého dokumentu bylo vynucování si spoluúčasti lidí bez přístřeší represivní silou a i celkově šel dokument proti trendu poskytování sociálních služeb neziskovými organizacemi. Naštěstí se tento akční plán nikdy neuskutečnil z důvodu vysoké finanční náročnosti.

V srpnu 2010 před volbami byl schválen nový akční plán. Ovšem osud tohoto dokumentu není jistý v návaznosti na povolební vývoj na magistrátu.

⁴²iHNed.cz, on line, 10.11.2010, dostupné na http://domaci.ihned.cz/c4-10112060-23275895-002000_d-v-cesku-zije-az-30-000-bezdomovcu

⁴³ Akční plán řešení problematiky bezdomovectví, st. 3

Další významné aktivity

Jak uvádí Pavel Pěnkava: „Aktivitou, která mi připadala, že má nějaký význam, byl screeningový program na tuberkulózu. S ním přišla Národní rada boje proti tuberkulóze, která sídlí v areálu nemocnice Na Bulovce. Lidé sem mohli chodit a my je posílali na rentgeny. Jeden čas jezdil screeningový autobus, který poskytli vojáci, zajížděl před Armádu spásy a před Nadějí, to bylo v roce 2003.“⁴⁴

Pražské organizace spolu provozovaly zimní noclehárny na Krejčárku v tovární hale, kde personál zajistila především Naděje. Dále zimní noclehárnu ve Francouzské ulici. Na tyto služby navázalo stanové městečko na Letné, na kterém se podílely všechny organizace a ještě další subjekty – Armáda ČR, Červený kříž, vše pod vedením magistrátu. Tato aktivita byla reakcí na tuhou zimu v roce 2006. Dalším společným počinem byl Mezinárodní den proti chudobě na Náměstí míru, happening o bezdomovcích a s bezdomovci pro veřejnost..

⁴⁴ Zdroj : rozhovor s Pavlem Pěnkavou ze dne 25.5.2010

Závěr

Sociální služby pro osoby bez přístřeší vznikaly z dobré vůle pomoci těmto lidem. Vedla k tomu snaha jednotlivců, vize lidí, kteří se snažili uspořádat pravidla ve změněných politických a ekonomických poměrech, i tlak samotných bezdomovců ve snaze naplnit životní potřeby. První službou byla materiální pomoc. Poskytnutí jídla, hygienických prostředků, ošacení. Na ní ale navazovala i pomoc duchovní, spojená s touhou s druhým člověkem sdílet společné hodnoty a životní postoje, ať už je to člověk v momentální tíživé situaci. Společenský, politický a ekonomický vývoj způsobil narůstání počtu lidí, kteří potřebovali pomoc s naplněním svých základních potřeb, a tito lidé měli jeden společný problém: neměli místo, kde by běžně tyto potřeby uplatňovali - domov. Ze snah jednotlivců vznikla organizovaná sdružení, která měla zájem těmto lidem pomoci. Začala vznikat první střediska určená pro osoby bez přístřeší. První denní centra a noclehárny. Zprvu fungovaly na principech bezplatné individuální pomoci, kterou poskytovali počáteční nadšenci a dobrovolníci. Tento systém byl z důvodu převažující poptávky nad nabídkou a rozrůstání sítě služeb dále neudržitelný. Souběžně vznikaly první odborné práce zabývající se vymezením, rozdělením a pojmenováním jednotlivých jevů, se kterými se setkávali sociální pracovníci v praxi. Bylo zapotřebí zajistit údaje o skutečném počtu lidí bez domova, důvod, proč se dostali na ulici a potřeby, které by chtěli naplnit. Z toho vyplývá, že bylo také nutné zpracovat koncepci pomoci, určitý způsob, jak by se mohla jejich situace zlepšit. Služby se začaly rozčleňovat na jednotlivé typy podle toho, co mohou nabídnout za pomoc a jakým způsobem. Také instituce, které poskytovaly prostředky na chod těchto služeb, potřebovaly mít jistotu, že jsou vynakládány ve prospěch celé společnosti. Toto období završil počátek platnosti zákona o sociálních službách v roce 2006, který jasně stanovil, za jakých podmínek a kdo může sociální služby poskytovat. Zcela přesně však nedefinuje, komu jsou tyto služby určeny.

V průběhu výzkumu jsem zjistil nejen informace, které byly zásadní pro napsání této práce, ale i další, které mohu využít pro vytvoření si uceleného obrazu o poskytování sociálních služeb v Česku, charakteru lidí bez domova a i profilu sociálních pracovníků, kteří jim pomáhají. V přílohách pak přikládám upravené přepisy rozhovorů s jednotlivými pracovníky, ve kterých lze tyto informace dohledat.

Seznam literatury

Tištěné publikace:

Akční plán řešení problematiky bezdomovectví pro rok 2008 a následující období, tiskovina magistrátu hl.m. Prahy 2008

Avramov, Dragana, Youth homelessness in the European union. Brussels: FEANTSA, 1997.

Davidová, Matoušek, Práce sociálního kurátora, Praha 2007. Pracovní text ke kurzu Práce sociálního kurátora

Disman. Jak se vyrábí sociologická znalost. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2006. ISBN 80-246-0139-7

Gojová a kol., Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory. Ostrava: Ostravská univerzita 2007. ISBN 978-80-7368-329-0

Himl, Zrození vagabunda, Praha : Argo 2007. ISBN 978-80-7203-917-3

Hradecká, Hradecký, Bezdomovství – extrémní vyloučení, Praha: Naděje 1996. ISBN 80-902292-0-4

Hradecký a kolektiv, Definice a typologie bezdomovství, Praha: Naděje 2007. ISBN 978-80-86451-13-8

Hradecký, Sčítání bezdomovců 2004. Praha : 2004

Hradecký, Dvacet let Naděje, Praha: Naděje 2010. ISBN 978-80-86451-17-6

Janoušková, Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách, Ostrava : Ostravská universita 2007. ISBN 978-80-7368-229-3

Kreps, Sociální politika, Praha : ASPI 2002. ISBN 80-86395-33-2

Nedělníková a kol., Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce, Ostrava : Ostravská univerzita

Pavelková, Problematika lidí v nouzi, Praha : UK 2007. ISBN 9787–80–7290–338-2

Průdková, Novotný, Bezdomovectví, Praha: Triton 2008. ISBN 978-80-7387-100-0

Výroční zpráva Armády spásy České republiky za rok 2005. Praha: Ústředí Armády spásy, 2006.

Výroční zpráva Armády spásy České republiky za rok 2006. Praha: Ústředí Armády spásy, 2007

Elektronické dokumenty:

Háva, [elektronický dokument] Chudoba a sociální vyloučení – pohled sociologie, Ostrava 2010

Pěnkava, Kosová, Kadlec, [elektronický dokument] Analýza bezdomovectví na Městské části Praha 1, Praha 2007

Vaníček, [elektronický dokument] Domovské právo, referát

Diplomové práce:

Červenková, Bezdomovectví očima žáku ZŠ, (Diplomová práce), Brno : Masarykova univerzita 2008

Holpuch, Bezdomovectví jako způsob života, (Diplomová práce) Praha: FSV UK, 2009

Krylová, Kvalitativní analýza příčin bezdomovectví, [on line] 13.11.2010, dostupné na <http://theses.cz/id/zn8bys/12222-165768749.pdf>

Medlík, Rizika při výkonu profese sociálního kurátora, [on line] 4.11.2010, dostupné na http://is.muni.cz/th/174463/pdf_m/DIPLOMOVA_PRACE_174463.pdf 14.11.2010

Medlík, Život na okraji společnosti, [on line] 25.11.2010 dostupné na http://is.muni.cz/th/174463/pdf_b/bc1.txt

Prasličková, Možnosti zkvalitnění služeb Armády spásy – centra sociálních služeb Bohuslava Bureše, (Diplomová práce) Praha: FF UK, 2007

Prorok, Bezdomovství jako fenomén v Libereckém kraji, [on line] 12.11.2010 dostupné na http://is.muni.cz/th/153118/pedf_m/DIPLOMOVA_PRACE.pdf 14.11.2010.

Online zdroje:

Bezdomovci, [online], cit.: 13.11..2010, dostupné na <http://www.bezdomovci.estranky.cz/>

ETHOS – evropská typologie bezdomovství [online], cit. 10.6.2010, dostupné na http://www.feantsa.org/files/indicators_wg/ETHOS/ethos_2005cz.pdf
Emauzy ČR [online] 13.6.2010, dostupné na <http://www.emauzy.org/cs/home.php>

Farní charita Praha 1, [on line], cit.: 15.11.2010, dostupné na <http://www.programmari.cz/index.php/kdojsme>

iHNed.cz, [on line] 10.11.2010, dostupné na http://domaci.ihned.cz/c4-10112060-23275895-002000_d-v-cesku-zije-az-30-000-bezdomovcu

Ježek a čížek, [online] 13.6.2010, dostupné na <http://www.jezekacizek.cz/content/view/45/92/>

Naděje, [online], cit.: 13.6.2010, dostupné na <http://www.nadeje.cz/index.php?q=node/80>

Matka Tereza, [on line], cit.: 27.11.2010 dostupné na <http://www.iencyklopedie.cz/matka-tereza/>

MPSV, [on line], 14.11.2011, dostupné na <http://www.mpsv.cz/cs/5#zphn>

Naše rodina, [on line], cit.: 25.11.2010 dostupné na <http://www.nase-rodina.cz/article.php?clanek=368>

Nový prostor, [online] cit.: 13.6.2010, dostupné na <http://www.novyprostor.cz/>

Pěnkava, Z historie nebydlící Prahy [on line], cit.: dostupné na <http://www.ok.cz/iksp/docs/344.pdf>,

Program Máří, [online], cit.: 13.6.2010, dostupné na <http://www.programmari.cz/index.php/sluzby/program-mari>

Sbírka zákonů [online], cit.:10.6.2010, dostupné na <http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?typ=r&zdroj=sb06108&cd=76>

Štěchová, Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie, [on line] dostupné na <http://www.novyprostor.cz/pdf/309.pdf>,

Registr poskytovatelé sociálních služeb [online], cit.10.6.2010, dostupné na http://iregistr.mpsv.cz/socreg/vitejte.fw.do?SUBSESSION_ID=1276127888231_11

NICM, [on line] , 5.11. dostupné na <http://www.icm.cz/bezdomovectvi-charakteristika>

Úplné znění vyhlášky MPSV ČR [online],[10.6.2010] dostupné na http://i.iinfo.cz/urs-att/p_182-91-114816949052473.htm

Přílohy

Přepis rozhovoru s Pavlem Pěnkavou ze dne 25.5.2010

První otázka je, jak v Praze vznikli první bezdomovci, kdo to byl, odkud přišli?

Tak jakoby ta půda pro vznik zjevného bezdomovectví tady byla po dobu celých 40 let po dobu socialistického systému, bezdomovci nezanikli rokem 48, ale byli tady latentně po dobu socialistického zřízení, akorát, že systém byl založený na sociální prosperitě, tzn. že sociální vrstvy si měly být rovny a podle ideologického pohledu tady neměli být žádní lidé, kteří by na tom byli tak špatně, že by se jim pomoc státu nemohla dostat tzn., že bezdomovci nebo jiné skupiny, kde se projevuje sociálně deviantní chování, tak byli programově schovávaní a vždycky to mělo vznešenou filosofii, vznešená pravidla. U našich bezdomovců to bylo tak, že paragraf za příživu automaticky eliminoval projevy volnomyšlenkářství a svobodného pohybu. Lidé se nemohli svobodně pohybovat, protože existoval institut přechodného bydliště. Dnes je vlastně jen trvalý pobyt, který neznamená, že ten člověk se tam zdržuje a musí zdržovat. To je velký rozdíl od tehdejší doby. A já jako sociální kurátor na Praze 1, nebo moji předchůdci před rokem 89 vedli žurnální agendu tzv. krajánek a to byli lidé, kteří se zdržovali v Praze, podle našich současných kritérií to byli bezdomovci, protože neměli, kde bydlet. Někteří dřív narození lidé mají pocit, že dřív bezdomovci nebyli, protože měli, museli mít práci a měli, kde bydlet. Takže se to řešilo tak, že tenkrát byla kniha umístěnek, kde kromě jiného ti lidé, co přišli z výkonu trestu nebo přišli nějak o bydlení, tak mohli bydlet na nějaké podnikové ubytovně, protože těch podnikových ubytoven bylo hodně, byla to celá síť, každý velký podnik měl svoji ubytovnu, svobodárnu. Krajánci byli lidi, co chodili pracovat, bydleli na ubytovnách, ale neměli trvalý pobyt. Ti neměli trvalý pobyt v Praze, měli ho někde po republice. Ti naši pražští bezdomovci fungovali na stejném principu jako ti krajánci. Oni přišli z výkonu trestu, kurátor měl možnost jim sehnat hned práci, protože velké podniky měly tenkrát povinnost zaměstnávat nepřizpůsobivé občany, a tím se vlastně ti lidé nemohli dostat na ulici. A když se dostali, tak je zavřeli, protože na mě mohli vytáhnout paragraf za příživu. Z toho vyplývá, že krajánci v momentě, kdy přestal platit paragraf na příživu a automaticky nedostali zaměstnání se stali bezdomovci, protože neměli možnost ubytování v nějaké podnikové ubytovně a nechtěli jít do práce. To se bavíme o době do roku 89, ne po roce 89. Tam právě změna společenského prostředí jakoby přirozeně odkryla negativní přístup režimu k těmto jevům. Do té doby lidé museli nuceně pracovat a někde bydlet. Po roce 89 rozpadem systému, ale i těch možností, se tihle lidi ocitli na ulici. Samozřejmě, že řada lidí řekne, že to je špatně, že jsou lidi na ulici, ale na

druhou stranu ti lidé nejsou schopni něco zvládat a vlastně není v možnostech státu, aby někoho nutil, aby někde bydlel, někde pracoval, když není produktivní. Tito lidé se stali bezdomovci mezi prvními, oni odnikud nepřišli, oni tady byli. Akorát ten statut občana sociálně potřebného, sociálně vyloučeného ...přerodem z totalitní společnosti. A pak nastupuje pomoc státu ať už přímo nebo nepřímo prostřednictvím podpory. A tam ...ztráta bydlení, ztráta práce, ztráta rodinného zázemí, ale v podstatě toto jsou důsledky jejich především psychického stavu a jejich schopnosti či neschopnosti věci řešit běžným způsobem, jako to řeší každý z nás tzn. najít si práci, udržovat vztahy (i když rozvodovost je tak vysoká, že je otázka, jestli společnost umí řešit vztahy), ale na takové úrovni, aby mě to neohrožovalo na sociálním uspokojování potřeb. Tzn. že přijdu o rodinu, o většinu přátel, kteří mě v nepříznivé situaci podporují, se kterými tu situaci možná překonám. To u našich klientů není. Společnost měla pocit, že najednou vzniklo bezdomovectví, ale oni tady byli, akorát v latentní podobě. Není pravda to, že by se najednou objevila nějaká velká vlna a najednou obsadili nádraží. Ne, to ne, akorát, že oni neměli opravdu kam jít, jakoby intuitivně hledali zázemí, prostory, kde by mohli uspokojovat svoje základní životní potřeby. No a v té době sem Václav Havel pozval mezinárodní organizace jako Armády spásy, ...matky Terezy, organizace, které komunisti vyhnali po převratu a přirozeně tady začala vznikat Česká katolická charita, ...Charita, pak se rozštěpila Armáda spásy a Hradecký založili Naději, pak vznikly ...domy atd. Tím problémem se začaly vytvářet instituce, které se tím problémem zabývaly. No a do roku 2006, respektive 2007, kdy začal být zákon o sociálních službách, ta legislativa nikoho neoznačovala jako osobu bez přístřeší, jako že je tady nástroj, který se snaží pomáhat. Ale prováděcí vyhláškou 82/1991, vyhláška 100 o sociálním zabezpečení, tak tam bylo možné poskytnout pomoc osobám, které žijí nezodpovědným způsobem života (taková nějaká formulace) To byla takovou možností, jak těmto lidem pomoc ze zákona. Zákon z roku 2007 o pomoci v hmotné nouzi, tam je přímo citované, že osoba bez přístřeší může získat finanční výpomoc. A pak samozřejmě se na ně vztahují ty další zákony o pomoci v hmotné nouzi, může dostat tu podporu. Problém u bezdomovectví je v tom, že ti lidé se nezdržují v místě trvalého pobytu a jinde o pomoc musíte zažádat, ale jinde o tu pomoc mohou zažádat, ale musí splňovat určité podmínky.

Mě by zajímalo jestli na začátku 90. let první vznikly organizace, které nabízely nějakou pomoc, anebo nejdřív byli lidi, kteří měli nějaké potřeby a na základě toho vznikly organizace a začaly poskytovat pomoc, která vzešla z potřeby?

To byl vzájemně provázaný proces, kde jedna věc byla potřeba těch lidí, kteří si ji tak úplně neřekli: potřebujeme organizace, které nám budou pomáhat, spíš tlačili na ty svoje úřady a pomozte nám. A tenkrát, v té euforické době, kdy se řeklo už tady nemáme soudruhy, kdy nám budou říkat co máme a nemáme, který nám všechno udělají, protože jsme na nich závislí, se řeklo musí se rozvíjet občanská společnost a k tomu patří i třetí sektor neziskových organizací. Nejsem schopen říct, kdo jako, ale možná ten Havel, který sem pozval, který tomu dal impuls, ...od lidí, kteří to znají ze zahraničí, z literatury...

To znamená, že chtěli navázat na to, co bylo dřív?

Státní sociální kurátoři, tenkrát Švýcaři a Švédové v 60. letech, kdy to bylo přístupný tou alternativní práci s odsouzeným člověkem, by se mělo pracovat i jinak než represivně. Tihle ti lidi věděli, že na západě to funguje jinak a dobře, že stát tam spolupracuje s nestátními organizacemi, že řeší to, co by stát nemohl dělat. To byli lidé, co studovali v zahraničí nebo tam byli jako emigranti a přinášeli sem ty nápady.

Jak se proměňovali ti první bezdomovci, krajáci z Prahy, kteří žili nějakým způsobem života, jak se měnili ti lidi, jak se ti lidi, kteří se dostávali na ulici v Praze, jak se měnili v průběhu těch 20 let?

Ti první veteráni, kteří se stali bezdomovci, je pravda, že to byli většinou lidi v produktivním a postproduktivním věku, protože mezi mladými tam bezdomovectví nebylo tak znát. Po revoluci se věková hranice pohybovala od pětatřiceti výš, protože byl tlak společnosti, aby lidi pracovali. Ti lidé byli staršího věku, nebyli to mladí jak to známe dneska a další věc byla ta, že ti lidé vyrůstali v socialismu, v podstatě byli....jestli ti mladí byli víc drženi rodiči na uzdě, měli menší manipulační prostor, aby se víc realizovali, angažovali a brzo odešli z domova. Dnes těch možností...dneska není divný, že mladí odcházejí dřív než dodělají školy, rychleji se osamostatňují. Ten trend je takový, že i ti, kteří se vylučují, z rodin se dostanou než to bylo dřív, kdy mladí byli závislí na rodičích a na státu než je to dneska. A možná bylo znát, že rodina měla ještě v devadesátých letech vliv na ně a bylo to víc sešněrované.

Takže si myslíte, že věk bezdomovců klesá?

Určitě. To je vidět podle našich statistik, podle naší databáze blíží se věku mladšímu, i když největší skupina je mezi 30 a 50 – to je věk našich klientů.

Pak je skupina klientů, kteří se vracejí z dětských domovů a nemají kam jít a nemají žádné zázemí – to se ale nepotvrdilo, tedy mně se to nepotvrdilo v mých výzkumech, že jich není tolik ve věku 18-26. Ale je to také možná tím, že mladí nemají potřebu vyhledávat služby, ale každopádně ti mladší se snaží infiltrovat do nezávislých skupin např. somrpunkeři s pejsky, co žebrají a říkají, že jsou nezávislí na společnosti a přitom chtějí od té společnosti drobné. A když už nás navštíví, tak něco potřebují, nejsou tady jako ti starší, co jsou na nás závislí. Mění se to, i stoupá větší počet žen. V 90. letech se to pohybovalo okolo 10, 15 %, dokonce jednou Naděje říkala, že nemají co se týče žen obsazenost. Začíná to stoupat, myslím, že je kolem 20%, což také nebylo.

Jak je to podle místa – za prvé Češi, za druhé cizinci. Byla nějaká vlna, ve které by se objevilo hodně cizinců?

Dělali jsme databáze, grafy. Přirozeně se sem nejvíce stahují lidi z regionů, kde nejsou rozšířené služby a ti lidi sem migrují – Ostravsko, Ústecko.

A mění se to nějak v průběhu času?

Ne, to ne. Očekávalo se, když krachnul Zetor, ale spíš je to stabilní. Nejméně lidí se tu objevuje z jihomoravského kraje, nejvíc ze středočeského, což je přirozené, nedějí se žádné změny, ale co se zaznamenalo jako velký zvrat, to byl příliv cizinců, což bylo logické po roce 93, když jsme se rozdělili, že sem migrovali Slováci, kteří byli braní jako cizinci a to je nejpočetnější skupina lidí, kteří se tady zdržují. A pak druhá nejpočetnější jsou Ukrajinci, což je také logické, protože jsou k nám hodně blízko z postsovětských zemí a dojíždí sem za prací a pak dělají na černo a pak nějakým způsobem skončí, že je někdo okrade, nebo je v podstatě okradou ti samotní zaměstnavatelé nebo zprostředkovatelé.

Není to tedy tak, že by v nějaké době byl nějaký velký příliv cizinců z Litvy nebo Ukrajiny? Ten by skončil a od té doby by zůstávali ti co přišli v té první vlně ...

Takhle jsme to nezaregistrovali

Co jako kurátor pro Prahu 1, od kdy to děláte, co jste poskytoval za služby obecně v době, kdy jste tady měl poradnu pro osoby bez přístřeší, kdy to vzniklo, na jaký popud?

Kurátora jsem začal dělat v roce 1994, nastupoval jsem na Prahu 1, tenkrát na středisko sociální prevence a tradice práce s krajánky na Praze 1 způsobila to, že jsem začal pracovat s mimopražskými a v devadesátých letech, po velké amnestii, vznikla služba, že lidé, co se dostávali domů, část jich zůstala v Praze a tady se bezprizorně pohybovali, tak magistrát pověřil Prahu 1, že jim dávala

jízdenky a diety, aby se mohli dostat domů, do trvalého bydliště. Mohl jsem tomu člověku poskytnout jednorázovku, pak vlastně to časem zaniklo. Nicméně kurátor na Praze 1 měl za úkol těm lidem poradit a většinou je přesvědčovat, aby se vrátili do místa trvalého pobytu, kde je to pro ně výhodnější z hlediska, že tam mají právo žádat dávky, tak i z pragmatického, aby Praha nepraskala ve švech. A já jsem měl prakticky dvě agendy – agendu pro Prahu a krajánky. Postupně času se návštěvnost klientů zvyšovala a já nechtěl tu agendu pustit, protože mi připadalo, že je to důležité, protože na organizace v centru se lidé přirozeně obracejí, tak jsem se dohodl, že na vedlejší pracovní poměr budu dělat poradnu pro lidi bez přístřeší, což 2006 skončilo., protože jsme se nedohodli s podnájemem, ale lidé sem chodí dál, naučili se sem chodit, posílají je sem, takže oficiálně poradnou nejsme, ale jako kurátoři poskytujeme poradenství pro každého.

Já se pamatuji, že jste měl možnost třeba sehnat kolky, fotky jste dělal...?

To jsem měl od 98 grant od magistrátu, 200 000 tisíc na rok a vybavit toho člověka vším co bylo potřeba k nástupu do zaměstnání, ke ztotožnění tzn., že všechny možné poplatky ohledně dokladů jsem mohl hradit z grantu, jízdenky, spolupracovali jsme s Charitou a oni kupovali jízdenky, protože už to nebylo v našich silách tu jízdenku koupit. To bylo do roku 2005. A tím se taky vyprofilovali ti lidé, co sem chodili, kteří nastupovali do práce a potřebovali k tomu ty poplatky.

Zajímala by mě nějaká akce, která se týkala bezdomovců, na čem jsme se podílel?

Aktivita, která mi připadala, že má nějaký význam, byl screeningový program na tuberkulózu, tenkrát s tím přišla Národní TBC u Bulovky, lidi sem mohli chodit, posílali jsme je na rentgeny, autobus byl, ten poskytli vojáci, před Nadějí, Armádu spásy , rok asi 2003. Pak byla akce, která byla dobrá, ale už ne dobře připravená, ale záměr byl dobrý – to bylo sčítání v roce 2004, pak si myslím, že projekt na aktivizaci pracovního potenciálu, na tom jsme se přímo nepodíleli, ale nezávisle na projektu jsme přes Helsinský výbor Integrace lidí a jako Praha 1 jsme si požádali o grant na podporu lidí, kterým hrozí sociální vyloučení a shánějí zaměstnání to byly nezávisle dva projekty, zhruba ve stejném období. Realizovali to přímo kurátoři.

Jak to probíhalo?

Projekt pod Prahou 1 jsme rozšířili klubové aktivity o různé vzdělávací aktivity, právní propedeutika, diskusní fóra s různými zajímavými osobnostmi, počítačová gramotnost...takový balíček služeb. Lidi si mohli telefonovat..to bylo hrazené.

Zajímavé příklady spolupráce mezi organizacemi, který se zabývají bezdomovci v Praze?

Byly takové ty oficiální, např. zimní papundeklová noclehárna na jednu sezónu pod tím mostem, kdy to organizovalo městské centrum, magistrát a personál zajišťovala Naděje. Nebo teď Praha 1 spolupracuje s Nadějí na programu Koště a pak taky Sanitka. Praha 1 a Naděje to provozuje – tak to je také významná spolupráce. A pak to bylo období před Janečkem, kdy se spolupracovalo na různých úkolech, které bylo potřeba řešit viz ta aktivizace... a pak to byly třeba různé materiály pro různé příležitosti a pak také konference. Byla tady velká mezinárodní konference, ta byla v roce 2003 a ještě jedna – to bylo také důležité ke spolupráci. Informace na www.bezdomovectvi.eu.

Četl jsem akční plán z roku 2008 a přemýšlel jsem, co je z toho zrealizované a co ne. Proč se z toho něco nerealizovalo?

A co tam konkrétně bylo?

Tam byly takové ty speciální hlídky městské policie, hot line...

To jsou ty Janečkovsky záležitosti. To nebylo možný. I když teď ty Věci veřejné – sbírám články o tom, neuvěřitelný, čím oni si dovolí argumentovat, Pařízková - že je potřeba ty lidi monitorovat a něco s nimi dělat. Naštěstí hlídky skončily. Dnes mi přišlo prohlášení České asociace streetworku, že s tím nesouhlasí, že jsou proti tomu... to musí nosit protidrogový streeti....

Přepis rozhovoru s Petrem Homolkou ze dne 27.5.2010

Kdo byli první bezdomovci odkud přišli a kde byli?

První vlna bezdomovců nastala v roce 91 po restrukturalizaci průmyslu při zavírání fabrik, strojírenství mělo problémy, začalo se propouštět, bylo hodně nezaměstnaných, bylo spousta lidí, co cestovalo po stavbách, a jak bydleli v zaměstnaneckých ubytovnách, UPS, jezdili po montážích, to zkrachovalo, ty prakticky neměli domov, těch bylo hodně, už i na Armádě spásy jich bylo docela dost. To byli ty lidičky, jak jezdili dvacet let po těch stavbách bydleli v buňkách, skončil podnik, skončilo ubytování, to byla jedna část. A druhá část byli ti, co se stali nezaměstnanými v důsledku toho, že se změnil režim, a měnili se zaměstnanecké vztahy, velká přezaměstnanost, taková ta falešná, nebylo na zaplacení v bytech, i když byly v 90.let levné. Potom vypluly na povrch ty problémy skrytého bezdomovectví, který fungovalo za komunistů. To byly ty lidi, trochu takový psychiatrický človíček a oni je zavírali do toho, aby nebyli viditelní, tak je zavírali do psychiatrických léčeben. Tak ti taky najednou vypluli napovrch. Pak amnestie prezidenta republiky z roku 90. a 92. Ta v roce 90 byla šílená, že se propustila spousta vězňů a nikdo na to nebyl připraven. Nebyly ani sociální služby, protože neexistovali azyláky, noclehárny ani kurátoři. Nic. O tom kurátoři mluví do dneška. Tak z toho vyšilovali, že najednou obrovská vlna lidí propuštěných a teď se v tom začali plácet, neměli se plánovaně kam vrátit, že neměli práci, takže bylo taky část lidí, kteří byli nezaměstnaní. A další vlna potom byla kolem roku 1992 a 1993, 94, a to bylo, když se vraceli zpátky baráky původním majitelům v těch restitucích, popřípadě se prodávali. A jelikož tam byli dlužníci, ale státu nebo obci to tak nevadilo a ty lidi je tolerovali, že to byli sociálně slabí, ty dlužníci dlouhoměsíční nebo dlouholetý, a když pak přišel nový majitel domu, tak s nimi celkem, jakoby rychle zamával, i když to bylo tenkrát víc obtížný než teď. A pak ještě bylo spousta obydlých bytů, tak že tam lidi neměli jakoby nájemní smlouvu a nikdo s tím nic nedělal. Když to bylo státní nebo obecní, a tak najednou šup, byl soukromý majitel, zkontroloval si smlouvy, vy tady nemáte co dělat, odchod.

Takže bylo několik různých vln?

Vlny byly v letech 90 až 94, pak už se to jakoby zklidnilo. To byli první bezdomovci. Tak jako si to chceš shrnout, co si z toho vytáhneš ten problém jak padal průmysl, dělníci, že teď se pohybovali psychiatrický lidi, zvýšila se nezaměstnanost, potom bytový fond a velká amnestie prezidenta republiky, samozřejmě ono se tam, část lidí se vrátilo zpátky. To byla jako taková velká vlna let 90 až 94.

A kam ti lidé jako šli, kde se objevovali?

Bezdomovci byli víceméně na ulici, protože v Praze nic nebylo. Pokud si dobře vzpomínám, tak první azylák byl vlastně ten Armády spásy. Ten byl spíš jako noclehárna, ten vzniknul, pokud si vzpomínáš na tu ceduli tam, tak vzniknul v roce 92, měl omezenou kapacitu, docela, no spíš, jako noclehárna, jiná podle mě nebyla. Potom Naděje, ta měla někdy v roce 93 nebo 94, to začínalo, ale kde ty lidi do té doby byli?. Je pravda, že v té době byly sociální dávky trochu jinak postavený, to se tehdy ještě přispívalo, to jsem ještě dělával i já, že se přispívalo na komerční ubytovny, a ještě byly nějaký ty, pozůstávaly ty podnikové ubytovny, takže nebyly ubytovny tenkrát tak drahé, vím, že ten systém sociálních dávek byl tenkrát nastavený tak, že se dalo těm lidem, pokud teda prošli tím klasickým způsobem, že byli zaregistrovaný na úřadu práce a pobírali sociální dávky, takže se jim ubytovny platily, takže jsem jim, když jsem dělal na sociálce na dávkách, takže jsme to dělali docela často, protože ta možnost ještě docela byla, protože nebyly drahý podnikový a ty komerční začínaly, tak nebyla tak strašná. Ale nocleháren a azylových domů, ty prakticky nebyly, těch služeb bylo málo.

Na koho se obraceli první bezdomovci?

Na kurátory městských částí nebo mimo Prahu na místních úřadech, okresních, ale ti z toho tenkrát šleli, moc jim toho nemohli nabídnout a to jich v té době bylo na ulici docela dost.

Která byla první organizace?

Jedna z prvních byla Armáda spásy, ta sem přišla hned v roce 1990, pak byl přípravný úsek, tvořilo se ústředí, v 92 se otevřela část toho azyláku, co je dneska v Holešovicích. No Naděje nevím, jestli Charita v té době něco dělala to si nepamatuji. Matka Tereza přišla taky až roku 1994.

Co ty jsi dělal?

Na trojce. Já jsem dělal sociálního pracovníka, dělal jsem teda terénního pracovníka, ale nebyl to klasickém sociální pracovník, co chodí po ulicích, ale spíš co navštěvuje domácnosti, pro dospělé. A současně jsem dělal, protože tenkrát byly ty sociální dávky celkem jednoduché a nebylo tolik nezaměstnaných a tak, a těch problematických lidí, takže jsem do toho ještě dělal sociální dávky.

A na Armádě spásy jsi dělal od začátku?

Ne, od roku 98. Pokud si dobře vzpomínám, tak to byla víceméně noclehárna, byly tam takový velký pokoje, tam jak byl dvanáctilůžkáč a desetilůžkáč, jak byla stará kotelna. No bylo to takový dělaný hodně na kolena, ale byla to spíš jako noclehárna, než jako azylový dům.

Denní centrum bylo, na polívku. No ono toho moc nebylo od začátku, to tak jako narůstalo postupně, nebylo hned v jednadevadesátém 4000 bezdomovců.

A když jsi přešel pracovat na Armádu spásy, tak už to bylo rozdělený na azylový dům a noclehárnu?

Noclehárna byla dole. Už tam byla noclehárna, azylový dům a denní centrum.

Jak se měnili ti lidé, jestli se nějak měnili?

V současné době je oproti minulosti více žen než bývalo bezdomovkyň a je tady samozřejmě víc Slováků. Slováků, to taky nebylo tolik a samozřejmě nebývali tolik zadlužení, protože nebylo tolik firem, co půjčovalo a taky určitě nezaměstnaných. Čím déle je člověk v tom bezdomovectví, tak se jeho zdravotní stav zhoršuje. Zdravotním, psychickým, somatickým, to tělo je opotřebovanější. Když jsem nastoupil, tak bezdomovci, já jsem přišel v 98. na Armádu spásy, tak celkem nebylo tak moc nemocných, a pak je člověk opravdu viděl chřadnout před očima, protože to byli bezdomovci na ulici rok, dva, tři, ale pak už to je pět, šest, sedm, osm let, tak ten zdravotní stav se strašně zhoršuje. Nemají vitamíny, strava je špatná, dlouhodobý stres, spí venku, přechází nemoci, chrup, psychická zátěž, hygiena, a nevím co ještě všechno dohromady, takže ten zdravotní stav bezdomovců se pořád zhoršuje, zvláště u těch, co jsou dlouhodobě na ulici.

Jak se měnily služby a organizace, které poskytují služby, třeba když vyšel zákon 108?

Ta tendence, třeba naproti tomu, když jsem nastoupil do Armády spásy, se poskytovaly služby, hodně jich bylo bezplatných, a byla tam velká tolerance vůči chování těch klientů a vůči tomu, jak zacházejí se svým životem a hlavně tam byla taková velká tendence, těm lidem pomáhat, teďka je ta tendence, že sociální pracovníci hodně věcí, hodně práce dělali jakoby za ty bezdomovce, že to nenechávali jakoby na nich, teď je to obrácený, hodně se to nechává na vůli těch lidí, jsou vedení k tomu, aby svou situaci řešili, ten sociální pracovník je takový podpůrný, zatímco předtím byl takový dominantní, takže je tam tendence, k tomu, aby si pomohli sami, aby sami vyvíjeli nějakou snahu. Dříve se to bralo jako, jste chudák pane, tady máte ode mne tohle to a tohle to, a když máte takový a takový problém, mi ho za vás vyřešíme, my vám tam zavoláme,

my vás tam objednáme, a taky vám tam napíšeme, je to hodně, o tom že je to postavený tak, aby člověk se snažil trochu se sebou něco dělat, je v tom taková podpora a možná nějaký vedení, ale mělo by to být v rukou toho člověka, jak se svým životem naloží.

Nějaké nové služby, že by vznikly?

No moc jich nevzniklo, je to takové jako to bylo, akorát, že se změnila jejich kvalita, že jsou ty služby kvalitnější, jak s pobytem, tak se sociální prací, metodami sociální práce, jinak žádné jiné, že by vznikaly, organizací je pořád stejně a lůžek pro bezdomovce je méně. Pokud já vím, pokud nepočítáme loď Hermes, tak kdyby nebyla loď Hermes, tak by bylo málo lůžek na přespání. Když jsem nastoupil na Armádu spásy, tak tam bylo asi dvě stě lůžek a teď tam je sto šedesát nebo nevím přesně kolik, sto čtyřicet i s noclehárnou, takže šel dolů počet ubytovacích míst, lůžek, ale šla nahoru zase kvalita práce s lidmi, takže pečovatelé mají víc času na méně lidí.

Co tě zaujalo, nějaká služba nebo nějaký projekt, nebo co ti přišlo zajímavé?

Ono se za tu dobu s bezdomovcem moc nestalo. Pracuji už dvanáct let. No to jsou takové krizové akce, měli jsme jednou nějakou halu od Skanska na Krejčárku, to pamatuješ asi i ty, ve Splytihněvově byly nějaké prostory a to jsou nějaká krizová lůžka v době, když jsou mrazy, jinak, že by mě něco zaujalo, to ne, to nevím.

Kde organizace získávají peníze? Nejčastěji, jako všeobecně a z tvého pohledu, jako z čeho máš zkušenosti?

Peníze se nejčastěji získávají na činnost od Ministerstva práce a sociálních věcí, žádají granty od MPSV, na magistrátu hl.m Prahy, a pak ještě dotují obce případně nadace, jako například Výbor dobré vůle Olgy Havlové, ale pořád tam chybí, asi jako ve všech těch organizacích, nejsou schopný získat peníze od donátorů z nějakého sektoru, ono to má svojí logiku. Obecně na bezdomovce nikdo peníze moc dávat nechce, na děti ano, na důchodce dobře, na pejsky ano, na psí útulky, ale na bezdomovce se peníze shánějí hrozně těžko.

Změnilo se to nějak časem, že všichni brali peníze z ministerstva a potom teprve začala dávat peníze Praha nebo kraje a potom zase všichni brali peníze ze sociálního fondu?

Změnilo se to jenom víceméně někdy, když jsme vstoupili do Evropské unie, začaly evropské sociální fondy a spousta organizací si udělala spousta projektů a víceméně ve svých projektech, spíš programy ve svých vlastních

organizací za peníze z Evropské unie, to je asi největší rozdíl za posledních čtyři, pět, šest let, jako některé organizace dosáhly na slušné peníze, ale potom je vždycky problém v udržitelnosti. Některý projekt se rozjede, ty projekty jsou třeba dvouleté a po dvou letech projekty nebo práce na těch projektech končí, včetně zaměstnanců, že jsou propuštěni, zůstane tak akorát hmotný majetek a projekt z Evropského fondu končí. Neřekl bych, že vymizí úplně do ztracena, je to přinejmenším nějaká zkušenost pro tu organizaci nebo organizace mají tu zkušenost a můžou na to navázat, jako jsme na to navázali my s tím projektem Návrat do práce.

Pamatuješ si nějakou spolupráci mezi organizacemi, které pomáhají bezdomovcům?

No v roce 98 nějaká spolupráce mezi organizacemi nebyla, myslím tím těmi velkými jako je městské centrum, Armáda spásy, Naděje a Charita. Řekl bych, že i v tom roce 98, ale to je jen můj osobní názor nebo postřeh, že tam byla spíše rivalita, mezi těma, kdo z nás je lepší, kdo z nás jako obhospodařitel víc lidí, poskytne víc pomoci, kdo má víc středisek, nebo kdo z těch sociálních služeb má víc pracovníků, jak kvalitních, a to se postupem času stabilizovalo, jako že většina z pražských organizací, co pracují s bezdomovci, malé nejsou, to akorát my, Nový prostor a možná Emauzy, takže se spíše daly dohromady a na spoustě projektů spolupracovaly. Třeba na zimní noclehárně od té Skanska nebo jako byly stany, jako byla Spytihněvova a dokonce i ta loď Hermes, ta se vymýšlela ve spolupráci s těmito organizacemi, takže se sházeli jejich ředitelé nebo vedoucí sociální pracovníci a víceméně na tom spolupracovali, jak personálně tak materiálně. Na tu ubytovnu na Francouzské, tehdy na Praze 10, třeba Armáda spásy zavážela jídlo, to podporovala materiálně, Naděje tam měla nějaký personál a Charita tam taky něco dodávala, část personálu. Takže tyhle organizace spolupracují. A pak co se týká lodi Hermes, ta myšlenka taky vznikla ve spolupráci Městské centrum, takže magistrát, Armáda spásy, Naděje, Charita, nevím, kdo tam ještě byl, Nový prostor. Jak těm lidem pomoci, jeden z těch návrhů byla loď Hermes, kterou měla Naděje. Takže ta spolupráce funguje a ne jenom mezi celky, ale i mezi pracovníky, sociálními pracovníky, terénními pracovníky.

Jak byl akční plán boje proti bezdomovectví od magistrátu, tak byly už předtím takové plány?

Nevím, jestli plány, ale kdysi, a to bylo docela zajímavé, Áda Polák to měl na starosti na magistrátu, kam se poděl ten materiál to nevím, a to jsme dělali taky všichni, a byl tam i návrh jak to řešit, že je potřeba ubytovací kapacity a to se jmenovalo: Návrh řešení bezdomovecké otázky v hlavním městě Praze, vyšlo z toho shrnutí bezdomovectví v Praze a pak jakoby návrhy na řešení

včetně těch krizových lůžek přes zimu a už nevím přesně, jak se jmenoval, ale bylo to zajímavé a vůbec ho nemám, ale byli tam statistiky, bylo toho moc. Někdy kolem roku 2004, možná by se dal najít v archívu Městského centra a prevence, protože tam to bylo tenkrát vystavené kdysi na tom www.mcssp.cz. Byla tam literatura a tak, tam jsme všichni zaměstnanci přispívali, různými statistikami, názory, popisem klientely, a pak tam byly návrhy řešení, různé. Byla tam ta loď, byly tam buňky, byly tam nějaký hausbóty, pronájem tělocvičny, staré sokolovny, kde by to mohlo fungovat. No bylo tam toho, byl to docela dobrý materiál. To si tenkrát vyžádal magistrát, že chce shrnutí problematiky bezdomovců a nějaké návrhy na řešení, si to objednal a my, těch čtyři nebo pět organizací na tom spolupracovaly, Městské centrum, Armáda, Naděje, Charita a ještě nevím kdo, třeba se to jmenovalo jenom: Bezdomovectví v Praze. Tam byly různé nápady, třeba tam byla nafukovací hala, jaké dělají na tenisových kurtech, byly tam různé nápady, jakou by to mělo kapacitu a pro a proti. Kolik by to tak stálo. Byl tam návrh těch buněk, to mi trochu připomíná, těch návrhů tam bylo spousta, tam bylo, i že bychom si pronajali dům, činžák a z toho bychom udělali noclehárnu, společnou nebo bylo tam víc řešení. Bylo tam auto, nafukovací hala, unimo buňky, loď, bunkry staré pod Letnou, vždycky tam bylo pro a proti, bylo to docela zajímavé a já už jsem na to úplně zapomněl.

Víš o nějakém projektu nebo organizaci, který zanikl a už nepokračuje, co dělal pro bezdomovce?

No, jenom zanikla ta Eda Hečková, ten její dům, ale nevím jak se jmenovali. Byli na Praze 10 ve Vršovicích, ti podle mě už padli, tam nevím jak to probíhá, ale vím, že je to takový zvláštní. Finančně to bylo neudržitelné, tam jich bylo asi čtrnáct a platil se tam obrovský nájem, mě tenkrát říkala, že nájem je asi 120 tisíc měsíčně za tu vilu, to už samo o sobě nikdo nemůže utáhnout, takový nájem a těch lidí tam bylo čtrnáct, celková kapacita, kteří platili ke všemu jenom dva tisíce. To je taková jedna. Ono jich moc nevzniklo pro bezdomovce, to co vzniklo, tak vím, že se drží.

Ježek a Čížek dělá sociální programy od kdy?

Od roku 2007 je zaregistrovaná sociální služba sociální rehabilitace a sociální služba terén.

Přepis rozhovoru s Alešem Strnadem z dne 28.5.2010

První bezdomovci odkud přišli?

První pomoc před samotným založením organizace byla rumunským uprchlíkům, co přijeli a zůstali v oblasti hlavního nádraží, a ta pomoc byla materiální podpora, jídlo a nějaké ošacení a na základě toho 21.8.1990 byla zaregistrována organizace Naděje ministerstvem vnitra jako občanské sdružení s tím, že ta pomoc byla směřována k osobám bez domova. V té době jsem tady ještě zaměstnaný nebyl, takže ti nemůžu říct, s čím ti lidé přicházeli, ale podle mého názoru přicházeli, že neměli žádnou podporu materiální, neměli kde být. Vzniklo denní středisko, ubytovna, na to nádraží chodili s polívkou a ošacením, byli hladoví a byla to taková humanitární pomoc. Manželé Hradečtí stáli u vzniku Naděje, Naději založili, paní Hradecká zemřela a pan Hradecký je stále ústřední ředitel. Význam služby je založen na křesťanských principech, že pomoc bližnímu a šíření nebo uplatňování evangelia v praxi, že pomoc lidem v chudobě, lidem osamělým, lidem nemocným, tak od toho se odvíjí služby organizace, které nejsou v těch pobočkách všude zaměřené pouze na práci s bezdomovci a jsou tam na pomoc lidem postiženým a rodinám. Ale hlavně oni nebyli na začátku ani zaměstnanci, to ještě jakoby ta prvotní činnost, ale to ti, když tak zodpoví Petr Ševčík, když se ho na to zeptáš, protože on u zrodu té organizace stál anebo byl jako prvním ze zaměstnanců, kteří tu jakoby začali pracovat. Ale na začátku to bylo uskupení lidí, kteří dobrovolně vyšli poskytovat těmhle lidem služby, lidem a jídlo a tak, nebylo jim to lhostejno. Ale až potom se ustanovila pracovní skupina, která založila tu organizaci, tak potom následovaly služby pro tuhle cílovou skupinu. Mám pocit, že tím prvním bylo středisko někde v Rumunské ulici. Mám pocit, že tam bylo denní centrum a nějaká ubytovna pro bezdomovce ještě dřív, než to bylo v Bolzance.

To bylo tam, jak bylo ústředí?

Já nevím, jestli to bylo v Rumunské, ale my jsme měli ústředí ve Varšavské, ale ten první rok bylo asi jedno jediné středisko, které zajišťovalo všechno chod. Jak administrativní zázemí, tak veškeré ty služby, které poskytovalo, ale dokážu se domnívat, že to byly služby materiální, strava ošacení, vysprchování se plus ubytování to asi byl ten základ, co tam dávali. Je to tam, kde je dneska pizzeria Einstein. Je to ten barák v Rumunské ulici.

Celý ten barák byl Naděje?

Ne, to tam měli nějakou místnost.

Fungovalo to jen přes noc a přes den tam měli denní středisko, bylo to tak, že do určité hodiny to bylo denní středisko a potom to byla ubytovna, ale tady ten začátek já vůbec nevím, protože jsem tady nepracoval, ale možná se něco dočteš v té publikaci a něco praktického ti řekne Petr Ševčík. Pak přibývalo služeb, zaměstnanců, různě se rekonstruovali nějaké obecní prostory a zušlechťoval se obecný majetek a v těch prostorech se potom začaly poskytovat sociální služby na bázi denního střediska, ubytování a ambulantních služeb a postupem času se k tomu přidávaly další, azylové domy, terénní program, to nevím, jestli je třeba od roku 98 a to máš od toho roku založení osm let.

Kdy začalo fungovat středisko v Bolzanově ulici?

Já myslím, že někdy 94, ale to spíš se budeš muset podívat do té publikace, ale první to bylo v Bolzanově 5, to je tady vedle, to dostal majitel zpátky a my jsme to museli opustit. A to je už tři roky a nic s tím neudělali a asi ani neudělají. V té Bolzanově 5 to fungovalo denní středisko pro osoby bez domova, pak k tomu přišla Bolzanova 7, to byla jako samostatná služba pro osoby bez domova od 18 do 26 let, když se musela Bolzanova 5 vyklidit je to ty tři roky zpátky, tak na Bolzanově 7 jsme museli utlumit provoz jenom denního střediska pro mladé a udělalo se jedno středisko pro obě cílové skupiny pro mladé i pro ty starší skupiny bez domova, tam to fungovalo tři roky, než se otevřelo denní středisko u Bulhara a ze sedmičky opět vzniklo denní středisko pro mladé, takže to je současný stav, kdy poskytuješ dvě denní střediska, zvláště pro mladé, zvláště pro starší 26 let, dvě noclehárny pro muže, jedna je na Slupi, to je pod Karlovým náměstím a jedna je v domě Naděje Žižkov, spodní patro je noclehárna a první patro je azylový dům.

A nevíš, kdy se otevřeli tyhle baráky?

My jsme měli ještě noclehárnu na Husitské, tam, kde dneska barák už není a je tam ten železniční most, co vede na Vysočany, tam v tom baráku byla kapacita 56 míst, bylo to ve dvou patrech, byla to noclehárna, bylo otevřeno od večera od šesti do sedmi, nebo do osmi do rána s tím, že ten objekt jsme museli v roce 2005 opustit a já jsem tam pracoval od roku 2000 a ta noclehárna už jela předtím, ale bylo to, že to navazovalo na tento nový objekt. A my jsme to jako opustili a hned jsme přešli do toho, mezitím jsme zrekonstruovali objekt třeba v Rybákově ulici, kde je současný azylový dům pro ženy.

Takže ten objekt v té Rybákově ulici se kompletně zrekonstruoval a původně byl jako dům na půl cesty a navazoval na ústavní výchovu. Nacházeli tu ubytování v tomto zařízení. Samozřejmě z důvodů financování a podfinancování to nebylo možno jakoby déle. Byly tam velké náklady na lůžko, aby si udržel standard a chtěli jsme to poskytovat co nejlépe, aby se ti

lidé nejspíše dostali, než přičichli k ulici jako osoby bez domova, že tam byla dobrá návaznost dětský domov, dům na půli cesty a návrat do společnosti, ale poskytování zdravotní služby a veškerých těch věcí k tomu, tak úředníkům ministerstva sociálních věcí nebo magistrátu se zdála jako vysoká cena, takže se ta služba změnila

To teda existovalo fyzicky?

To existovalo, to zařízení prostě změnilo cílovou skupinu, takže místo domu na půli cesty je v tom domě, já nevím jak to tam dlouho mohlo fungovat, třeba tři roky, je od té doby z toho azylový dům pro ženy, myslím si, že to bude tak pět let, bych řekl, takhle funguje azylový dům pro ženy.

Mění se bezdomovci, mění se služby, mění se kvalita poskytování sociálních služeb, to se sociální služby poskytovaly.

Zajímalo by mě co se nabízí na vašich denních centrech?

Na denním centru poskytuješ ambulantní sociální služby, což je poskytování stravy, výměnu ošacení a jsou tam možnosti hygieny, dále sociální poradenství je zabezpečováno sociálními pracovníky, psychologické poradenství je zajišťováno psychologem, v rámci ordinace praktického lékaře na denním středisku je zajišťována zdravotní služba. Je přítomen lékař a zdravotní sestra, všechny tyto služby jsou zdarma a ty služby, které se nenabízejí na středisku pro osoby mladé, třeba, že v tu chvíli tam není přítomen psycholog, tak je to zajišťováno na tom středisku pro starší osoby, jakýkoliv klient může do té ordinace lékaře přijít, to je v rámci denních center, poskytují se takovéto služby.

A když chci jít na azylový dům nebo noclehárnu?

Využiješ sociální poradenství v rámci denního střediska, když jsi mladší šestadvaceti let tak tady v Bolzanově ulici, když jsi starší šestadvaceti let tak u Bulhara, po absolvování pohovoru u sociální pracovníce je možnost ubytování v rámci noclehárny nebo azylového domu tyto služby už jsou zpoplatněné ty ubytovací a samozřejmě a záleží to na té konkrétní situaci toho člověka, jestli mu to ubytování je nebo není nabídnuto, záleží to především na volné kapacitě, která hodně často bývá naplněná, ale ten člověk se může opakovaně chodit ptát na to, jestli se uvolnilo místo na noclehárně nebo na azylovém domě.

Takže odtud posíláte lidi na noclehárnu na Žižkov, na Slupi na azylový dům na Žižkově a ženy do Rybákovy?

Nebo do azylového domu v Radotíně.

A ten mě zajímá, tam jsem se koukal, že bydlí jenom čtrnáct lidí máte to nějak odstupňované, že tam třeba bydlí lidé, kterým dlouho poskytujete služby?

Ten azylový dům v Radotíně je trošku specifický, protože je to trošku dál od centra, takže ty lidi jsou to ti, co nemusejí tak využívat vnitřní Prahu, aby nemuseli pořád pendlovat, dále to jsou lidi, kteří pracovali v organizaci v rámci obecně prospěšných prací a neměli kde bydlet, tak jsme jim to tam taky nabízeli tuhle možnost, když byla volná kapacita a nebo lidi samozřejmě, který dlouhodobě docházejí do zaměstnání a je tam i s pohledem na tu lokalitu, to je klidné prostředí na azylový dům, je situován v rodinném domě, taková vila je ten objekt, samostatný se zahradou, tak samozřejmě i s ohledem na to, že je to tam komfortnější prostředí, nemyslím vybavení toho domu, to je standardní a obvyklé, ale prostředí, může sehrát roli to, že ten člověk prostě dlouhodobě dochází do zaměstnání a je v tom stupni výš, před tím návratem do společnosti.

Jak dlouho máte ten azylový dům?

Dlouhou dobu.

Ještě jste měli noclehárnu na Jižním Městě?

To byl taky azylový dům, azylový dům v Milíčově, na Hájích a ten byl prostě ve spolupráci s městskou částí Prahy 11, část toho objektu byla pro muže, který jsme ubytovávali my, v rámci našeho azylového domu, a část toho objektu sloužila úřadu městské části pro neplatiče nájemného z Jižního Města, který jsme jako spravovali. Ty lidi jsme tam měli v evidenci a pracovali jsme s nimi, pobytovou smlouvu pro neplatiče zajišťoval úřad sám, my jsme nesehráli žádnou roli, ta nájemní smlouva byla jako přístřeší pro ty neplatiče, jestli jim bude obnovena nebo neobnovena záleželo na městském úřadu. My jsme spravovali ten náš azylový dům, co se týká jako sociální práce a práce s klienty, ale ten dům tam byla nájemní smlouva a my jsme ten dům museli vyklidit, protože tam měla proběhnout nějaká stavba a tady to mělo být odstraněné, měl tam být nějaký nový objekt a bylo to bez náhrady. Tím pádem jsme přišli asi o padesát míst ubytovací kapacity, což bylo dost. Takže to nebyla noclehárna, to byl azylový dům, klasická pobytová služba, je důležité to rozdělit: noclehárny jsou ambulantní služba sociální, azylové domy už jsou pobytové služby, na pobytovou službu vystavuješ podle zákona o sociálních službách klasickou smlouvu, co se týká ubytování na noclehárně, tak tam smlouva je uzavírána ústní dohodou, potom už uživatel vstupuje do té služby, stejně tak jako uživatel denního centra je ambulantní služba, tak noclehárna je v tom zákoně vedena úplně stejně, podobně jako terénní program. Kontaktní práce je taky ambulantní služba, kterou můžeš rozdělit, buď to na anonymní nebo na neanonymní sociální služby. A ještě jeden objekt, ve kterém máme

zařízení a to je Dům pokojného stáří v Záběhlicích, kde jsou ubytovávány osoby, poživatelé důchodu jak starobního, tak invalidního. Zařízení pro lidi, kteří čekají na umístění do domova pro seniory a nebo je jejich příjem tak nízký, že by stěželi financovali nějaký klasický domov pro seniory tady na území Prahy. To jsou osoby, které jsou v takovém koloběhu: LDN, nějaké zařízení sociálních služeb, zase LDN, ale ta sociální pracovnice se snaží najít těm lidem zejména klasický dům pro seniory, někteří lidé v tomto zařízení jakoby dožijí, ale zase to není úplně cíl tohoto zařízení, protože by mělo zůstat průchozí pro další lidi, je to azylový dům, ale měl by sloužit zejména pro lidi, kteří jsou ve starobním důchodu. Jsou to lidé, kteří jsou na ulici a nemají moc možnost, kam v tuto chvíli jít bydlet. Ty pořadníky na domovy seniorů jsou někdy dlouhé, někdy je tam potřeba nějaké výše důchodu a jejich příjem není tak vysoký a nebo se může stát že nemají vyřízený důchod, nemají třeba ani vyřízené doklady, nemají vyřízení vůbec možnost podání žádosti nebo nesplňují věk povinného sociálního pojištění, nemají odpracované roky a jsou ve věku důchodovém, třeba dvašedesát let u některých skupin osob, ale musejí třeba čekat do věku pětšedesát, aby jim stačilo odpracovaných let, co mají za život.

Sledujete nějaké změny, jak je naplněna kapacita nocleháren a azylového domu?

Můžu ti říct, že třeba na začátku, nebo jsem měl alespoň ten pocit, na začátku já, jsem třeba pracoval na noclehárně, tak ty lidi platili pět a patnáct korun, snížená sazba byla pětikoruna to byl rok 2000, zvýšená sazba byla patnáct korun, prvních čtrnáct dnů mohl platit pět korun po čtrnácti dnech patnáct nebo déle než čtrnáct dní, co bydlel na noclehárně, platil patnáct korun za noc. Ty lidi byli schopný vybírat kašny, somrovat peníze, nosit ti to v halířích, to ještě platili desetníky a dvacetníky a na to ubytování si takhle sháněli peníze, vrátili nějakou láhev od limonády nebo od piva a měli na ubytování. V letních měsících nebyl o tu noclehárnu takový zájem, protože dost často spávali venku, mám pocit, že to byl takový životní styl, tuláctví nebo nebylo tolik lidí, kteří byli v hmotné nouzi, neměli kde bydlet, to je otázka. Možná. V tom roce nebyl v letních měsících o to takový zájem, byl tam pokles, třeba ta noclehárna se standardně drží a držela kolem 98% využití kapacity, v tom létě to mohlo padat na 70 – 80%. Dva tři roky na to byl vidět evidentně posun v tom, že ty lidi si na to obstarávali peníze nějakými krátkodobými brigádami, nebo prostě dělali železo, dělali nějakou činnost už prostě věděli, že musejí mít nějaký příjem, aby si financovali tu noclehárnu, která se pak zvedla na dvacet korun, který je tedy současný stav a ta poptávka v kterémkoliv měsíci převyšuje nabídku a to stejný je u azylových domů, ty když si uděláš propočten tak zjistíš, že uděláš 95 – 100% a těch pět procent ti tam může lítat

podle toho, jaké období si vyfiltruješ, když se zaměříme na obsazenost toho lůžka, že ten člověk tam vážně spal, když ten člověk je v zaměstnání na noční, tak ti vyběhne v tom systému, ale pořád potřebuje být tam ubytovaný.

Máte systém, který to registruje?

Máme systém, který má kapacitu, ta je daná, to je počet postelí, počet lůžek, v azylovém domě na Žižkově je třeba třicet sedm míst, na noclehárně žižkovské je 20 míst a ještě si tam zadáš, kolik lidí tam je ubytovaných, tak víš že je tam ubytováno dvacet lidí, kapacita naplněna, ale kolik tam tu noc, nebo ten den lidí spalo, ti tam naběhne jakoby rozdíl, může tam samozřejmě být sto procent, když jsou všichni na tom domě, může se stát, že je někdo v zaměstnání, někdo spí jinde, to můžeš porovnat dvě čísla, ale když se mě zeptáš na tu kapacitu, tak kapacita je neustále obsazená, může se stát, že v tom horizontu ti dojde k prodlevě, ke snížení jedno dvě místa z důvodů toho, že čekáš na člověka ze zdravotnického zařízení a ty mu to místo třeba rezervuješ, protože on by se tam jinak fakticky nedostal. Ráno ukončíš člověka na noclehárně z důvodů, že se odstěhoval na komerční ubytovnu a během chvíle to sociální pracovnice z denního centra místo obsadí novým člověkem, takže je to otázka rozdílná než na začátku, kdy to lidi mohli brát, i tak si myslím, že ty kapacity v zimních měsících byly naplněné vždycky a taky jsme otvírali jak noclehárnu, tak i denní středisko přes noc, aby si mohli někde sednout do tepla, aby někde nezmrzli, ale dnes je to spíš o tom, že lidi nemají kde bydlet, přišli o byt, jsou propuštěni z ústavu, jsou propuštěni z vězení, nemají kde bydlet, nemají jiný způsob bydlení, ale to byl můj pocit, když jsem sledoval tu skupinu lidí, i o tom chování těch lidí, oni byli vděční, že mají kde přespát, v té minulé době, když bych to tak řekl, dnes jsou naštvaní, že jsou na pokoji s dalšími čtyřmi lidmi, předtím bylo na pokoji třeba dvacet lidí. Vnímají to víc jako službu, kterou oni si hradí, i když potažmo si tu službu hradí takovým zlomkem peněz, že se nedá mluvit o tom, že by si to hradili, a mají čím dál tím vyšší nároky na to, co by chtěli, aby jim bylo poskytováno, ale ty jsi tlačenej druhou stranou, protože jsi podfinancovaný a ty to obtížně udržuješ tady ten standart. Tam je dost velká nerovnováha v tom, k čemu se ten poskytovatel musí zavázat, aby poskytoval službu v souladu se standardy a na druhou stranu, jak je ohodnocený, jak je zaplacený personál, zaplacené služby, nepočítám do toho energie a jiné věci, prostě se nedostává, ale i tak tu službu musíš poskytnout profesionálně.

Co se změnilo po účinnosti zákona o sociálních službách?

Změnilo se to, že poskytuješ standardní a kvalitní práci. Máš erudované zaměstnance, proškolené pracovníky v sociálních službách, kteří musí mít platné osvědčení o kurzu pracovníka v sociálních službách, sociální

pracovníky, kteří mají vyšší odborné nebo vysokoškolské vzdělání, organizace pořádá akreditované kurzy, aby dál proškolovala si zaměstnance, máš zpracovanou metodiku poskytování služeb, zaměstnanci jsou s tímto srozuměni, klienti mají právo se k tomu vyjadřovat, mají právo nahlížet do svých spisů, mají právo si stěžovat a o všem jsou poučeni, takže v tomto by měla být jasná jednota a nemělo by docházet ke zkreslování jakýchkoliv informací nebo prostě ke zhoršení podmínek toho klienta. Práva a povinnosti jsou dané. To je výborná věc. To je skvělá věc, nemůže se ti stát to, že by k tobě přišel klient nebo nějaká třetí osoba třeba z venku a řekla, že tady děláš v rozporu s nějakým ustanovením. Ty řekneš, ale s jakým ustanovením, já to dělám podle toho a toho a je to prostě dané, máš všechno objektivně, průhledně, nic nezakrýváš, když přijde kontrola a řekne mi, proč používáš takovéto informace o tom klientovi, tak já vím, že používám informace, k tomu, abych je použil jen k té jeho aktuální situaci a jiný informace mě nezajímají ohledně toho člověka. Je to jednoznačně dané, on mi ty informace dal, protože potřebuje posunout tam a tam. Musím vědět, kde se narodil, musím vědět, jak se jmenovala jeho matka, protože mu potřebuji vyřídit rodný list, ale nebudu se ho ptát jakého je vyznání nebo jakou má sexuální orientaci, to mě v tu chvíli nezajímá. Ale pokud ten klient se mou potřebuje řešit vztah se svým přítelem, tak by mi řekl, že je homosexuál, protože by mi to nedávalo souvislost, abych ho mohl vyslechnout, případně ho objednat u psychologa, protože je to pro něj důležité, protože nemůže jít dál, nemůže jít do zaměstnání, protože je psychicky vyřízený, třeba. Ale vím, že tady to je a nikdo nemůže říct, že něco skrývám. Poskytuješ službu takovým způsobem, jaké je poslání organizace, jaké máš cíle, jaká je cílová skupina, všechno je zpracované, veřejně přístupné a pojď se podívat do organizace, my ti řekneme, jak to děláme, ty nám můžeš říct, jestli to děláme špatně nebo dobře, ale myslím si, že ne vždycky tak špatně, že by to nebylo ku prospěchu těch lidí. A když tam bude nějaká pochyba, co by se nesešlo souběžně se standardy, tak samozřejmě ta inspekce tě na to upozorní a já tam třeba něco dodělám, ale určitě to nemůže být diametrálně odlišné, protože by ta služba takhle nemohla fungovat. A noví lidé co přicházejí, jsou s tím srozuměni a je to dobré, že ty udržuješ ten standart i v tomto. Zaškolení, procvičení těch lidí a oni hnedka ví, s jakými kartami se hraje, jaká práce se s těmi lidmi dělá. Otázka jiná je ta, že nemůžeš zůstat rigidní v tomto, protože sociální práce s osobami bez přístřeší by měla jít stále kupředu pořád, jak se mění poměry ve společnosti, jak se mění finanční nastavení, jak se mění podnikatelské prostředí, jak jsou lidé zaměstnávání nebo zaměstnávání nejsou, jak se mění vyplácení dávek u těch lidí, jak se mění podmínky na úřadu práce, jak se mění výše podpory v nezaměstnanosti, zákon o hmotné nouzi. Ty na to musíš reagovat v pozici těch lidí, abys jim mohl pomoci. Správní poplatky na Slovensku v eurech, zaplatí to, nezaplatí to ti lidé,

budou na to mít, prostě musíš na to reagovat, ale hlavně si myslím, že problém, neštěstí je prostě, financování sociálních služeb s ohledem vždycky na ten aktuální rok je veliký neštěstí, sociální služby jsou prostě placené z mandatorních výdajů státu a ze státního rozpočtu vždy na ten aktuální rok, takže prostě ty, když si podáš žádost o dotaci o grant na MPSV, tak dostaneš peníze na ten aktuální rok, nemůžeš prostě počítat s nějakým horizontem, ty nemůžeš rozjet žádný projekt pro ty lidi, protože nemůžeš vědět, jestli tu službu dostaneš zaplacenou nebo ne. To je neštěstí, velké neštěstí a další problém je, že nějaké projekty, které byly nastartované z ESF, tak byly prostě jen na určitou dobu, na rok na dva, na tři třeba, byly nastartovaný a pak k tomu ta samospráva nebo vláda k tomu měla přistupovat už v režii v té dané společnosti a v tom se mnohdy nepokračovalo dál. Proto vidím veliký problém, co se týká té proměny. Jednotlivé projekty třeba jsou dobré, krátkodobé projekty, které máme s jednotlivými městskými částmi jako je třeba mobilní sociální služba, výborná služba, kterou poskytuješ jenom díky podpoře radnice nebo některých městských částí, jinak by ta služba nefungovala, tam prostě je ta služba na lokalitě poskytovaná, výborný projekt. .

Terénní práce?

Terénní práce je výborná v tom, že ty poskytuješ službu v tom daném prostředí, kde ten člověk je.

Od kdy to poskytujete a jak to poskytujete?

Já mám pocit, že od roku 98 s tím, že prvně ta terénní práce byla jako součást denního střediska, ale ne tak úplně jako součást, ale nebyla to samostatně registrovaná služba Byli dva terénní pracovníci, kteří měli kontakt na denní centrum v Bolzanově ulici. Ráno přišli, připravili si nějaký věci a vyráželi do ulice. Na začátku to dělal Zbyněk a Pavla Klingerovi, manželé, kteří to měli hodně na tu misijní činnost na evangelizaci, ale kontaktovali občas i osoby závislé na drogách, občas přinesli nějaké zdravotní prostředky nebo jídlo, ale ne jako výměnný program, ale s těmi lidmi hovořili o životě, o smyslu života, jak to mají, co by potřebovali, aby učinili změnu a hodně se to snažili dělat přes víru, přes křesťanství, ale když nikdo v ulici nechtěl, samozřejmě k víře netíhnul a neviděl v tom význam, tak se snažili lidi nakontaktovat do našich středisek, aby tam s nimi po sociální stránce mohli dál pracovat sociální pracovníci.

Jak to máte se sanitkami?

Dneska ta služba je poskytována podobným způsobem a to tak, že terénní program máš rozdělený na dvě části. Ta jedna část je pěší terénní práce, kterou taky děláte, takže kontaktování, mapování lokality, zjišťuješ, kde ty lidi jsou,

jak se přesouvají, o které skupiny lidí se jedná a podobně, strukturu,, všímáš si zdravotního stavu, v případě, že tam zjistíš nějaký podezření na nějaký infekční choroby, na žloutenku, tak se pokusíš ty lidi přesvědčit, aby šli do špitálu, potom samozřejmě si děláš nějakou databázi, kolik lidí je na ulici, v jakých lokalitách a místech se shromažďují, která místa používají k přespávání, prostě nahodilé kontakty. Kde vysedávají přes den, kde se shromažďují, kde mají své místo a samozřejmě se snažíš ty lidi, poskytnout jim poradenství v ulici, my se snažíme především používat sítě naší, Naděje, navázat na naše denní střediska, rozdáváme letáky, aby věděli, že tam a tam můžou přijít, tam a tam poskytujeme takové služby, samozřejmě, že máme i ubytovací kapacity naše, v případě že je ten člověk drogově závislý a potřeboval by detox, většinou se snažíme spolupracovat s organizacemi, které s nimi pracují, že kontaktuješ terénní program Sananimu, prostitutkám říkáme, aby využívali služeb Rozkoše bez rizika, jejich pojízdné gynekologicko-venerologické ambulance, to je dobré a co se týká naší mobilní sociální služby. Jo a ještě se snažíme v terénu využívat zdravotníka, což znamená, že i při pěší se snažíme toho člověka ošetřit ofačovat a tak, co se týká sanitky nebo mobilní sociální služby, tak ta jezdí na vybraných lokalitách teď třikrát v týdnu na Praze 1, jeden den na Prahu 5 a půl dne na Prahu 4. Ta četnost je podle toho, jakými financemi přispívají na provoz toho projektu, a je to i s ohledem na výskyt těch lidí, takže je jasný, že víc lidí přes den setrvává ve vnitřní Praze, takže Praha 1 a Praha 5 je víc tady tím zatížená. Tam na tom autě poskytuješ ty samé služby jako na pěší terénní práci, to znamená sociální poradenství, hygienu těm lidem

tam rozdáš, kterou potřebují, jako bříty, mýdlo, šampon, aby se mohli vykoupat. Pošleme je do našich denních středisek, aby využili ubytovací kapacity, rozdáš jim tam nějaké jídlo, takže my dvakrát v týdnu jim děláme teplou polévku, to je úterý a čtvrtek, ostatní dny jim poskytujeme nějaké paštiky, snažíme se jim něco dát buď z potravinové banky, nebo jsme nakoupili v rámci projektu a někdy dostaneme od nějakého dárcce, takže to těm lidem dáváme nějaké ošacení taky na tom autě a samozřejmě tam poskytujeme i zdravotní službu, buďto je tam přítomna zdravotní sestra nebo zdravotník, když se nejedná o něco závažného, tak ty lidi prostě převážeš, když je to něco závažnějšího, tak ty lidi se snažíš poslat do naší ordinace praktického lékaře a když by to bylo hodně závažné, tak ty lidi prostě převezeme do nějakého zdravotnického zařízení, ale pak samozřejmě hodně záleží na výmluvnosti toho pracovníka, aby tam toho klienta přijali, taky tě tam prostě nevitají s otevřenou náručí, ale děláme i tady to když najdeš někoho rozsekaného na ulici, tak samozřejmě ti nezbyvá nic jiného, než ho rychle odvést do zdravotnického zařízení a nebo mu zavolat záchranku. Z toho auta může sociální pracovník klienta přímo ubytovat na našem ubytovacím zařízení, takže ten člověk vůbec nemusí projít střediskem, sociální pracovník má notebook a přihlásí se do

našeho evidenčního systému, stejně tak jako sociální pracovník na denním středisku a vystaví tam ubytovací průkaz. Vůbec nemusí zatížit denní středisko. Občas se to dá využít, ale jedinou podmínkou je, že musí potom navštívit ordinaci praktického lékaře, aby ho tam on prohlídnul, ale když máme na autě přítomného zdravotníka, tak to udělá tam, tam jediný problém je, že ty ubytovací kapacity mají většinou osazeno, takže ty potom voláš na Armádu spásy, na Charitu a ty jsou ve stejný situaci jako ty, takže ty tomu člověku můžeš říct, aby šel na loď, ale když je to Slovák nebo cizinec nebo nemá platné doklady, tak je v koncích, co se týká dokladů, tak může si ten den vyřídít náhradní doklad, to taky není až tak nepřekonatelná překážka, ale nepřekonatelná překážka je, když je na ulici Polák nebo Slovák a máš obsazené ubytovací kapacity těchto organizací, které jsem zmiňoval, ale v CSS na loď je prostě neberou a na rozdíl od Maďarska, kde jsme byli a říkali, že se jim ještě nestalo, že by člověka z ulice neměli kam umístit, u nás ta situace je taková, že na Prahu máš maximálně takových 600 ubytovacích míst a to sice neznáme teďko výsledek, který zveřejní sčítání, ale minimálně já nebo podle našich odhadů nebo s těmi lidmi, se kterými pracuji, tak vím že na ulici, přímo na ulici, kdy máš jistotu, že je to osoba bez domova, je 1800 lidí, takže trojnásobek a to vím, že číslo nenadsazuji, můžu říct, že tolik lidí na ulici by si napočítal.

Co se týká do budoucna, tak vidím, že problém je v absenci dlouhodobých projektů, to si myslím, že je velký problém, pokud se nevydáme cestou, že budeme podporovat programy na integraci. Dlouhodobé projekty, to znamená podporované bydlení, výstavba nějakého typu bydlení, které nebude finančně náročné a kde se s těmi lidmi dá dál pracovat, jako třeba v severní Evropě montují jim domy, rychle je to postavený, dá se to zase rychle složit, ale ty lidi tam bydlí v klasickém nájmu a nemusí být venku, a jestliže se k tomu nepřidají projekty podobné jako byli třeba podpora aktivizace pracovního potenciálu, což znamená že ti lidé měli nějaká místa, chráněná, podporovaná, učili se pracovat, docházet do zaměstnání, spolehlivě a každodenně, tak ty lidi dál neposuneš, protože se jim to ani pořádně neumožní. Je výborné, že se mají kde najíst, jsem rád za to, že se mají kde vyspat, i když jen někteří, tak je to dneska nastavené, ale víš, že buď ten člověk musí mít hodně veliké štěstí, aby přesunul se dál, aby našel kvalitní zaměstnání, dobře zaplacené, aby z toho výdělkem mohl zaplatit podnájem nebo platit komerční ubytovnu, protože nic jiného mu v tu chvíli nezbyvá. Nekoupí si byt za ty peníze, nesežene si nájemné bydlení, tady to jsou cesty úplně uzavřené, nesjedná si hypotéku, jiným způsobem prostě na byt nedosáhne, prostě to dává zas těm komerčním nebo fyzickým osobám, které na tom nejsou tak finančně špatně jako on, takže majitelům komerčních ubytoven, lidem který jsou na tom finančně dobře a mají víc bytů,

které pronajímají, takže buď s někým bydlí v pronájmu a nebo má pronajatou třeba jednu místnost, ten se dostane z té ulice, ale pořád se nedostal z toho celkového obrazu osob bez domova, protože je znovu potencionální bezdomovec, protože on přijde o zdroj, jeden stačí když mu vypadne a už je zase zpátky na ulici. Ta dlouhodobost, ta stálost, aby si ty lidi skutečně podpořil, aby se skutečně integrovali do společnosti, to tady není v tuto chvíli nastaveno, není. Jsem rád za ty služby, co poskytují jednotliví poskytovatelé sociálních služeb, to je super, že ty lidi prostě nenecháváme na ulici, ale chybí tam ten návazný krok, ten největší krok, je prostě ten nástroj. To musí vzít hlavně vlády, to už není v moci těch poskytovatelů, ti by měli spíš poukazovat na to, co taky chybí, jaký mezistupeň tady chybí.

Přepis rozhovoru se Stanislavem Fialou ze dne 31.5.2010

Kdo byli první bezdomovci, odkud přišli, proč a kde byli?

Tak nejdřív si musíš uvědomit, že já nepamatuji ty začátky úplně. Já tady pracuji deset let, od roku 2000. Dva, tři roky co nejsou úplně začátky, ten projekt tady začínal v 99. , 98. roce a takže nemůžu ti říct úplně ty začátky. Úplně nevím jak bych ti odpověděl na tu otázku.

Před tím Charita měla nějaké zařízení pro bezdomovce?

Úplně zařízení jako takové ne, vzniklo to tím, že vznikla poradna v Jindřišské ulici. Kde byla jedna místnost, dvě místnosti takový, kde byla poradna pro lidi v nouzi, takové kontaktní centrum. A bylo to otevřené pro všechny, nebylo to cíleně mířené pro bezdomovce, ale aby někdo kdo má nějaký problém mohl kontaktovat Charitu, ale postupem času tam začali nejdříve chodit bezdomovci.

Kontaktovat, jenom Charitu?

Kontaktovat kohokoliv, protože potřebovali něco vyřešit, to si musíš uvědomit, že to tenkrát hodně vznikalo, a že to byli takový začátky, takový široký a nemluvilo se o žádných sociálních službách, jako jsou dneska ze zákona. Bylo to takový široce pojatý, že když někdo přišel, tak se řešil ten jeho problém jaký byl. Ale to jsou začátky, které já tady ještě nepamatuji.

Co byli ty první potřeby, co tam ty lidi chodili řešit?

To jsou všechno tak dřevní věci, že ono těch písemností z toho moc není, chodili tam bezdomovci s klasickými problémy. Že nemají kde bydlet, jídlo, hygiena nějaký zdravotní problémy, tenkrát tam začínal pan doktor Novotný, který dneska je u Pěnkavy, a ten tak i nějakým způsobem poskytoval lékařský materiál a měl kontakty na doktory a on jako doktor tam zprostředkoval takovouto pomoc a šlo o klasický věci. Byl tam pan doktor Novotný a myslím, že už tam byl Žemlička, tenkrát to nebyli sociální pracovníci, protože sociální pracovníci prostě nebyli, byli to lidi, který měli nějaké zkušenosti jednak s prací z Charity jednak z oboru, vlastně trošku tak potažmo, protože pan Žemlička pracoval v uprchlickém táboře jako vedoucí. Takže řekněme, že k sociálně vyloučené klientele taky trošku přičuchnul, a i když je to úplně něco jiného, nějaký jiný raneček, tak nějaký to sociálně mohl dělat i v tom táboře. Pan doktor Novotný byl doktor s takovým jako hlubokým sociálním nebo je doktor se sociálním cítěním a pochopením pro tuhleto klientelu, takže to vznikalo, to se vlastně všechno rozvíjelo

A to se datuje do kterého roku?

Do roku 98. Fungovalo tady to zařízení asi dva roky. Potom Charita koupila tento dům. A protože se ukázalo, že nejžádanější službou, kvůli které ti lidi přicházeli je, že nemají kde bydlet, kde spát, a tak se koupil tento barák a ty prostory se zadaptovali, který tenkrát byli volné. Tak se zadaptovali pro ty bezdomovecké projekty, to ten barák byl obsazený různými nájemníky. Takže dole byla poradna, bylo tam nějaké technické zázemí, byla taky samozřejmě záchody, sprchy a byla tam jedna místnost, která sloužila k ubytování, tak se začínalo, jedna místnost pro ubytování jako noclehárna. Ze začátku to bylo jen pro muže, teprve potom, když se uvolnila další místa, se to rozdělilo na mužský a ženský a myslím si, že ze začátku jsme to poskytovali bezplatně, myslím, že tam bylo málo lůžek, že tam bylo čtyři nebo pět, šest postelí jenom v jedné takový nudli a myslím, že se to poskytovalo bezplatně. Platby jsme zaváděli až za mě. Vešlo se tam šest lidí, bylo to opravdu takové minimální. Pak jak říkám s tím se začínalo, a pak jak se uvolnili prostory se to rozšiřovalo. Udělala se noclehárna pro muže a pro ženy v prvním patře. Pak se zadaptovala půdní vestavba, tam vznikl azylový dům pro muže, ten jsme dlouho neměli pro ženy až teprve někdy před pěti lety se uvolnil další prostor a tak jsme udělali azylový dům pro ženy, pak se zadaptoval suterén, ve kterém se to tak různě míchalo. Je tam hygienické zázemí, je tam pro lidi z ulice a svého času tam byla i noclehárna a to jsme potom přesunuli, že je to nevyhovující.

Jak se měnili a jaký tady byli další služby?

To gró je samozřejmě pořád stejné, poradny, noclehárna, ubytovna – azyláky, to samozřejmě ty vznikly později a denní centrum to znamená hygiena, šatník, posléze jídelna. Jestli budeme brát denní centrum na prostory, na tu jídelnu, tak ty vznikli 2003, protože po povodních, protože se tady zbourali garáže vzadu a udělala se tam jídelna a to je tak jako vázaný, spojený s tím, že tam lidi přišli najedli se, trávili nějaký čas, ale samozřejmě před tím, ono se to předtím nejmenovalo denní centrum, oni samozřejmě mohli přijít, mohli v čekárně si udělat čaj nebo kafe a být tak chvilku v teple, mohli se přijít vysprchovat, mohli přijít do šatníku, ale nebyli vázaný na ten objekt jídelny. Takže to byla nějaká trvalá část vzniku toho baráku tady, relativně v nějakých náznacích od toho 98 a teprve v tom roce 2003, když byla ta jídelna, tak se to jako ještě více rozšířilo a hlavně se to vztáhlo k té jídelně, doplnilo a to jsme tomu neříkali denní centrum, říkali jsme tomu jídelna, toto je vlastně pojmenování až zákonný víceméně, teprve potom jsme to pojmenovali jazykem té služby toho zákona. Hodně byl tenhle projekt svázaný s vězeňstvím, s vězeňskou péčí. Tam se prolínala samozřejmě klientela, která přicházela z vězení a neměla kde být a tak šla sem a tady čerpala služby azylového domu, jak normálně čerpají bezdomovci. Takže to vězeňství, to se rozšířilo, byly různé tendence rozšířit na

aktivity ve věznicích, to se potom přesunulo na ty aktivity po propuštění, součástí toho je dopisování s vězni, že jsou nějakí dobrovolníci, který si s nimi dopisují, pak to rozjelo spolupráci s probační a mediační službou, s tím že tady odpracovávali i některý lidi alternativní tresty, asi dva tady odpracovali, takže to jsou takovýto aktivity s tím vězeňstvím. Pak je v tady v tom baráku ještě migrantský projekt, kanceláře tady mají a migranti, uprchlíci, pomoc jim a pomoc migrantům a uprchlíkům a to se taky tak jako vyvíjelo, hodně to bylo provázaný s ubytovacími možnostmi a materiálními možnostmi, které poskytoval azylák. Když tady byl nějaký migrant, a potřeboval pomoc akutně, tak byl ubytovaný na azyláku a oni s nimi dělali tu sociální práci, takže to je projekt, který je na to trošku nalepeném a ten se trošku přesunul z toho, aby byl ten klient tady tak, aby se posunul. Jsou tu samostatné poradny a oni za nimi dojíždějí do těch detenčních center a uprchlických táborů. Takže tady jsou už jenom kanceláře a klienti víceméně přicházejí ojedinele a dříve to bylo obráceně, že klienti přijdou sem a někteří tady bydleli. Další projekty. Aktivizace pracovního potenciálu, tak to jsme tady vlastně měli, takže kromě toho, že tady byl Job klub kam přicházeli, hledali si inzeráty na internetu, bavili se s těmi pracovníky Job Klubu, který jim pomáhali ve styku s potencionálníma zaměstnavateli, byli tady pro ně nějaká školení pro ně, základy pracovního práva, práce na počítači, tak tady byli zaměstnaný na podporované zaměstnání, většinou dělali v provozu azyláku a nízkoprahového centra, přebírali ošacení od dárců. Pralo se to, mandlovalo. Praní ložního prádla, úklidy, drobná údržba. Je tady právní poradna. Chodí sem každý týden, v úterý paní doktorka Kopoldová, která poskytuje bezplatně právní poradenství.

Co se změnilo ve vašich službách od platnosti zákona o sociálních službách?

Určitě do toho zasáhli standardy a jejich technické zpracovávání a popis služeb, ono se to nezdá, ty tu věc nějakým způsobem děláš, je zajištěná a funguje a v rámci těch standardů, když se ty standardy vytváří, tak pojmenovávají ty služby, takže v rámci toho se rozkryli nějaké věci, který se dělali jakoby zvykově, trochu laicky, možná se sklonem jako k nějaký ne úplně profesionalitě, tak oni tě, když si to nějak pojmenovával, se některé věci rozkryli, tak si myslím, že směr k té profesionalizaci, unifikaci těch služeb v tom pozitivním slova smyslu, srovnání jiné kvality té služby. Že to nedělají úplně jinak na Armádě Spásy, úplně jinak u Ježka a čížka a úplně jinak na Charitě, ty rozdíly vždycky jsou a jsou i potřeba asi v tomhle tom slova smyslu. Že se to tak jako pojmenovalo a v některých oblastech posunulo k profesionálnímu chápání a možná taky tím, že se víc začalo bazírovat na nějakých pravidlech a řádech a přestalo se dělat tolik výjimek jako se předtím

dělávalo v duchu nějakého toho charitního pojetí, tak i trošku ty služby poskytnutý striktněji, víc jako osekane pravidly. Zaregistrované máme tři služby, máme azylový dům, noclehárny a nízkoprahové denní centrum a Pevný bod, jakoby to vězeňství, takže čtyři, to se jmenuje Pevný bod, ale chceme se zpátky vrátit k tomu vězeňství a uvažujeme, že si můžeme nechat zaregistrovat i poradenství.

A to vězeňství je registrovaná sociální služba?

Je to sociální rehabilitace, je to jako sociální rehabilitace

Mě by zajímalo, co tě zaujalo v problematice bezdomovectví o té doby co se tomu věnuješ, nějaká služba, organizace, projekt, akce?

Tak ono těch věcí bylo víc, jako i jednotlivých projektů. Určitě byl jeden klíčový moment, ke kterému se občas vracím, to sčítání bezdomovců, které tenkrát dělal, pod vedením Naděje to vedl Hradecký a k tomu ještě další subjekty a dobrovolníky sháněl. To byla jako myslím si, přes veškerou bagatelizaci, to jako trošku odmítání ze strany třeba magistrátu jako nedůvěryhodné, že to nebyla statistická metoda a jsou tam určité nepřesnosti, tak si myslím, že to byla zajímavá věc, to byl první pokus o sečtení bezdomovců v Praze na základě nějakého modelu, který si neziskovky sami vytvořili a sami zrealizovali s minimálníma náklady. Další byli evropské projekty, které vstoupili do těch našich projektů, to si myslím, že byla velká změna, jednak ve způsobu psaní žádostí, jednak způsobů administrace těch projektů i trochu v oblasti financování, takže ty evropské projekty jsou vlastně novum, které i nás trochu posunulo kousek dál. Evropské projekty jsou administrativně hodně náročné na pravidla, oproti žádostem, které mělo MPSV a magistrát u těch běžných donátorů. Co ještě, určitě ta aktivizace byl zajímavý projekt, takový vlastně velký.

Provozujete projekty co jsou financovaný z ESF?

Určitě, určitě migranti mají nějaké peníze, ale nevím jestli z ESF to jsou ty ERF a EIF a to jsou nějaký takový jako jejich programy a ještě máme projekty, které pomáhají obchodovaným lidem, prostitutkám a nebo klukům, tam jsou nějaké evropské peníze. To jsou teďka jediný momentálně o kterých vím. Ta aktivizace byla docela zajímavý projekt, jako celkově, takový komplexní od toho zachycení člověka na ulici, snaha získat mu nějakou práci, práci pod dohledem pracovníků, kteří jsou zvyklí na tu klientelu, potom jeho trošku nějaký proškolení, převedení k normálnímu zaměstnavateli ještě pod dohledem, teda ještě s nějakým kontaktem, ne pod dohledem, s kontaktem, s nějakým stykem se sociálním pracovníkem až vlastně po uvolnění na ten trh

práce, že to byl projekt komplexní a velký, s velkým objemem peněz a s velkým množstvím zapojených organizací.

Jak mezi sebou pražské organizace spolupracují? Někjaké případy spolupráce.

Těch je řada a dobře, oni v zásadě jsou, je jich několik těch hlavních, Armáda Spásy, Naděje Městské centrum, my, vy, pak ještě trošku Emauzy a Diakonie ty jako občas a někdy, ale těchto pět, to jsou takový ty hlavní, který spolu spolupracovali docela dobře vždycky a na různých a konkrétních věcech. Aktivizace, tam byli všechny, sčítání bezdomovců tam byly vlastně všechny, pak se provozovali zimní krizový centra jednak na Letné, bylo stanový městečko, tam byli všechny tady ty organizace včetně dalších. Vojáků, červeného kříže, to bylo tenkrát vedený magistrátem, pak provozování zimní noclehárny na Krejčárku, provozování zimní noclehárny ve Francouzské tam byli všechny tři organizace taky zase tam měli svůj personál. Co se dělalo byl mezinárodní den proti chudobě na Náměstí míru, to byl takový happening o bezdomovcích a s bezdomovcem pro veřejnost. To se už trošku vytratilo. Co ještě, Hermes se ze začátku provozoval v nějaké spolupráci, i když to měla hodně na bedrech Naděje, takže ta spolupráce mezi organizacemi funguje. Na takovéto základní úrovni a na úrovni v té běžné rovině, ve výměně klientů, když zavolá někdo, Pěnkavu jsem zapomněl ještě, když zavolá Pěnkava, že potřebuje ubytovat tady klienta tak zpravidla ho tady ubytujeme a pošleme ho třeba na Armádu do šatníku, teoreticky nebo na Naději k doktorovi, takže na té bazální úrovni těch klientů a přeposílání klientů podle jednotlivých služeb to funguje úplně běžně, já si myslím, že ta spolupráce mezi organizacemi je dobrá.

Jsi členem S.A.D.? Od kdy funguje S.A.D. a na jakém principu?

Hele to se podívej na stránky, já ti přesně neřeknu ty data, www.bezdomovci.cz nebo Jakub to bude pak vědět, já jsem to elegantně přepínl na něj. Jak je to dlouho co to vzniklo? Osm let sedm no sedm osm let, posláním bylo sdružit všechny nebo hodně, sdružit jednotlivé zástupce jednotlivých zařízení, který pracují, mají azylové domy, pro matky s dětmi, pro bezdomovce, a pak jsou tam ještě jiná zařízení, domy na půl cesty a tak a cílem bylo jednak, aby ty lidi o sobě věděli, měli kontakty, aby nějaký školení tam občas probíhalo, takové přednášky a určitě cílem bylo ovlivňování legislativy, trošku to vyšumělo poslední dobou ten S.A.D. Teďka je doba kdy se snaží to trochu oživit, ale byla doba kdy to bylo hodně formální. No a jeden z konkrétních výsledků je, že existuje nějaký evidenční program, který používají na Armádě Spásy, my ho tady máme taky a v moravskoslezském kraji mají nějaký regionální projekt.

A ty jsi tady od začátku jako ředitel?

Jsme tady od roku 2000 a na pozici ředitele.

Jak se změnili bezdomovci a uživatelé vašich služeb za uplynulých 20 let?

Jakmile nemáš nějaké podklady, neděláš si nějaké statistiky, tak je to hrozně subjektivní záležitost. Obecně zestárli si myslím, že je tam čím dál tím víc lidí v seniorském věku, tak to si myslím, že obecně zestárli, a propadá čím dál tím víc lidí starších, z toho středního věku se to posouvá do těch seniorských úrovní a dřív možná těch seniorů tam nebylo tolik, takže myslím si, že zestárli, já nevím jestli se nějak výrazně změnili, ta škála je taková široká, mladí lidé tam byli vždycky, squateři tam byli vždycky, nějaký drogově závislí a na alkoholu závislí tam byli vždycky, možná je tam víc žen, že přibilo, ale statistka mi to žádná nepotvrdila. Hele nevím to ti nedokážu přesně říct, tak jediný co mě napadlo, že zestárli a že je víc žen. U těch žen si myslím, že jsou víc na sociálním dně, je na nich víc znatelnější ten sociální dopad, když to srovnám s mužským, když to srovnám s minulostí možná taky